

Bachelorproef
Professionele Opleidingen
Studiegebied Onderwijs

Academiejaar 2015-2016

Fonemisch bewustzijn bij kleuters: Kaatje klank

Heeft pre-teaching bij de methode Kaatje Klank meer effect op de vooruitgang van het klankbewustzijn van de kleuters (vier jaar) waarvan de moeder laag opgeleid is?

Bachelorproef aangeboden door
Femke Rimbaut
tot het behalen van de graad van
Bachelor in het Onderwijs: Kleuteronderwijs

Interne begeleider: **Lieve Van Severen**

Voorwoord

Vanaf het begin van mijn studies werd het duidelijk voor mij hoe belangrijk taalstimulering is bij kleuters. Tijdens voorbije stageperiodes kwam ik vaak in kleuterklassen terecht waar er extra zorg moest worden besteed aan de taalvaardigheden van de kleuters. Het is voor mij belangrijk dat dit gebeurt op een leuke, speelse en leerrijke manier. Tijdens stages probeerde ik op deze manier rond taal te werken, vaak met behulp van een handpop binnen het thema.

Toen kwam ik in aanraking met het project 'Kaatje Klank'. Dit sprak mij meteen ook aan omdat deze methode ook te werk gaat met een leuke en speelse begeleiding.

Ik ga in deze bachelorproef op zoek naar een antwoord op de vraag 'Heeft pre-teaching bij de methode Kaatje Klank meer effect op de vooruitgang van het klankbewustzijn van de kleuters (vier jaar) waarvan de moeder laag opgeleid is?'

Allereerst wil ik graag Mevr. Lieve Van Severen bedanken voor de begeleiding tijdens het maken van deze bachelorproef. Dankzij haar feedback, bijsturing en project 'Kaatje Klank' is deze bachelorproef tot stand kunnen komen.

Verder wil ik ook graag enkele personen bedanken van Vrije Basisschool Raffelgem Sint-Anna te Aalst.

Mevr. Karine Van Langenhove om mij de kans te geven om ingroeistage te lopen in haar school en ons het project 'Kaatje klank' te laten uitwerken.

Mevr. Begga De Ridder bedank ik omdat ik gedurende mijn ingroeistage bij haar in de klas de activiteiten van Kaatje Klank heb mogen uittesten.

Mevr. Lieve Ruiz, de zorgcoördinator, bedank ik om mij gedurende de testperiode bij te staan met alle nodige hulp en informatie.

Graag wil ik bij deze ook mijn familie, vrienden en kennissen bedanken voor de morele steun gedurende de opleiding en het uitwerken van de bachelorproef. Hierbij bedank ik ook graag collega en vriendin Astrid Steenhaut, en vriendin Lore Copermans, om steeds mijn bachelorproef na te lezen op schoonheidsfouten.

Bij deze wens ik u veel leesplezier!

Inhoud

Voorwoord	1
Probleemstelling.....	4
Achtergrond.....	4
1. Klankbewustzijn.....	5
1.1 Taalbewustzijn.....	5
1.2 Wat is klankbewustzijn?	6
1.3 Taal bij vierjarige kleuters	9
1.4 Het fonemisch bewustzijn wel of niet stimuleren in de kleuterklas?	10
2. De methode ‘Kaatje Klank’	12
3. Pre-teaching en Re-teaching	17
3.1 Pre-teaching	17
3.2 Re-teaching.....	19
4. Sociaaleconomische status (SES).....	20
Methode.....	22
1. Doel	22
2. Proefpersonen.....	22
3. Projectweken.....	23
4. Tijdschema.....	24
5. Evaluatie	24
Besluit.....	25
1. Observatie	25
2. Conclusie	27
Discussie.....	28
1. Koppeling aan de theorie	28
1.1 Klankbewustzijn.....	28
1.2 Taal bij de vierjarige kleuter	28
1.3 De methode ‘Kaatje Klank’	29
1.4 Pre-teaching en re-teaching	30
1.5 Sociaaleconomische situatie (SES)	30
2. Conclusie onderzoeksvraag.....	31
Samenvatting.....	32
Bibliografie	33
Onderzoeken, methodes en boeken	33
Internet.....	35
Bijlagen.....	37
1. Lesvoorbereiding pre-teaching week 1	38
2. Lesvoorbereiding pre-teaching week 2	42
3. Lesfiches Kaatje Klank	45
4. Test Fonemisch bewustzijn	73

Probleemstelling

Steeds meer en meer kleuters moeten naar de logopedie. Er komen steeds meer spraakstoornissen voor bij kleuters. Bij anderstalige kinderen komen taalontwikkelingsproblemen op jonge leeftijd nog frequenter voor.¹

Pas in het eerste leerjaar, wanneer er wordt begonnen met lees- en schrijfonderwijs, wordt bepaald in hoeverre er problemen zijn op gebied van lezen en spellen. In de kleuterperiode kan echter al worden vastgesteld bij welke kinderen de ontwikkeling in geletterdheid moeilijk dreigt te verlopen. Deze kinderen noemen we ook wel risicokinderen.²

Het klankbewustzijn is een belangrijke voorspeller voor mogelijke problemen met het leren lezen (Ukrainetz en collega's, 2011). Uit onderzoek van Ukrainetz blijkt dat klappen in lettergrepen en splitsen in klanken voor veel verwarring zorgt bij kleuters. Splitsen in klanken helpt onze kleuters echter meer vooruit. Uit hun onderzoek is te concluderen dat we beter werken rond klankbewustzijn en het klappen in lettergrepen achterwege laten.³

Tijdens het project 'Kaatje Klank' wordt er daarom gewerkt aan het klankbewustzijn. De voorbije jaren werd er tijdens het project vooral ingezet op gezamenlijke activiteiten in de klas met bijzondere aandacht voor kleuters met een andere thuistaal. Tijdens deze bachelorproef schenken we aandacht aan kinderen uit een laag SES-milieu. We stellen ons de vraag:

“Heeft pre-teaching bij de methode Kaatje Klank meer effect op de vooruitgang van het klankbewustzijn van de kleuters (vier jaar) waarvan de moeder laag opgeleid is?”

Achtergrond

Allereerst bespreken we wat klankbewustzijn nu precies inhoudt. We halen hierbij aan wat er van een vierjarige kleuter verwacht wordt. Daarna volgt informatie over de methode 'Kaatje Klank' van het PWO project 'Spreken verfijnen in de kleuterklas'. Vervolgens wordt verduidelijkt wat pre-teaching en re-teaching in de methode precies inhouden. Ten slotte krijgt u wat meer informatie over de rol van de sociaal-economische status op de taalontwikkeling, en hoe we hier rekening mee houden binnen het project. Na het theoretisch gedeelte gaan we dan uiteindelijk over naar de praktijkervaringen.

---

¹ Van Druenen, M., Gijssel, M., Scheltinga, F., & Verhoeven, L. (2012) *Leesproblemen en dyslexie in het basisonderwijs. Handreiking voor aankomende leerkrachten.*

² Van Druenen, M., Gijssel, M., Scheltinga, F., & Verhoeven, L. (2012) *Leesproblemen en dyslexie in het basisonderwijs. Handreiking voor aankomende leerkrachten.*

³ Van Severen L. (2015, november). *Klap-pen in let-ter-gre-pen: overbodig en zelfs hinderlijk volgens recent onderzoek.* Geraadpleegd op 29 december 2015 via <https://kleutergewijs.wordpress.com/2015/11/22/klap-pen-in-let-ter-gre-pen-overbodig-en-zelfs-hinderlijk-volgens-recent-onderzoek/>

1. Klankbewustzijn

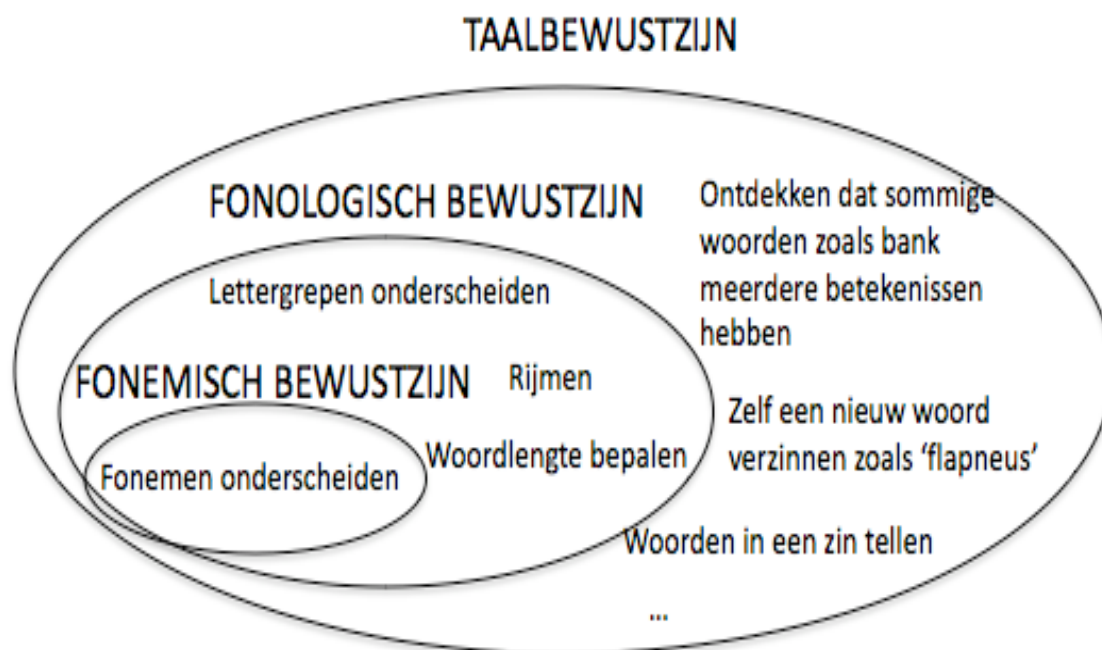
Voor we bespreken wat klankbewustzijn is, is het belangrijk om te weten dat klankbewustzijn een onderdeel is van taalbewustzijn. We geven eerst een korte uiteenzetting over het begrip 'taalbewustzijn' om dan over te gaan naar het begrip 'klankbewustzijn'. Vervolgens geven we ook weer wat er verwacht wordt van een vierjarige kleuter op vlak van taal.

1.1 Taalbewustzijn⁴

Taalbewustzijn is het inzicht dat kinderen hebben in de vorm van taal. Zo weten kleuters dat zinnen zijn opgebouwd uit woorden, dat woorden bestaan uit afzonderlijke delen, dat woorden meerdere betekenissen kunnen hebben,...

Een deel van taalbewustzijn is fonologisch bewustzijn. Dit wil zeggen dat kleuters zich bewust worden van de klankstructuur van woorden. Dit omvat de lengte van woorden, rijmen, klemtonen, lettergrepen en fonemen. Het bewustzijn van fonemen of klanken wordt ook fonemisch bewustzijn genoemd.

Figuur: Taalbewustzijn ontleed in zijn deelvaardigheden.⁵

⁴ Taelman H. (2014 – 2015). Cursus: Taal 3. Odisee Hogeschool.

⁵ Taelman H. (2014 – 2015). Cursus: Taal 3. Odisee Hogeschool.

1.2 Wat is klankbewustzijn?⁶

Klankbewustzijn, of ook fonemisch bewustzijn genoemd, is een aspect van fonologisch bewustzijn. Het is de vaardigheid van kinderen om te begrijpen dat gesproken woorden uit klanken bestaan. Fonemen zijn de klanken die een betekenisonderscheidende functie hebben. Fonemisch en fonologisch bewustzijn zijn begrippen die vaak door elkaar gebruikt worden, maar hebben eigenlijk een andere betekenis. Zo houdt fonologisch bewustzijn in dat kinderen weten dat woorden kunnen rijmen, dat woorden ook uit lettergrepen en verschillende klanken bestaan. Fonemisch bewustzijn slaat enkel op klanken, het is de vaardigheid om klanken te kunnen onderscheiden in woorden.

De Nederlandse taal kent verschillende fonemen, deze geven we weer tussen twee schuine streepjes. Niet alle fonemen zijn op het gehoor even gemakkelijk te herkennen, zeker niet voor kinderen met een andere moedertaal dan Nederlands. Sommige klanken komen niet voor in vreemde talen. Zo heeft het Arabisch slechts 3 klinkers: de /a/, /oe/ en /i/.⁷ Het Arabische alfabet bevat de klanken /p/ en /v/ niet. Meestal vervangt men ze door bijpassende klanken zoals Bā' en Fā'. Zo wordt bijvoorbeeld "Bebsi" gezegd in de plaats van "Pepsi". Voor leerlingen met Nederlands als tweede taal zijn de klanken dan moeilijker te herkennen. Sommige klanken klinken echter ook voor ons bijna hetzelfde zoals de /a/ en de /aa/.

Fonemisch bewustzijn is een vaardigheid die kleuters moeten ontwikkelen in functie van schrijf- en leesvaardigheden. Zo helpt het fonemisch bewustzijn om inzicht te krijgen in het alfabetisch principe.

Het fonemisch bewustzijn bestaat uit enkele deelvaardigheden waaronder het isoleren van klanken, het synthetiseren van klanken in een woord, het analyseren van een woord in klanken en het manipuleren van klanken in een woord. Hieronder volgt een korte opsomming van deze deelvaardigheden.

Bij het isoleren van klanken leren de kleuters hun aandacht te richten op de klanken aan het begin, in het midden of aan het einde van een woord. Het gaat over het herkennen van klanken in eenlettergrepige woorden (Hoor je de /s/ in sok?), over het sorteren van woorden op beginklank, eindklank en middenklank (Bij welke woorden hoor je de /s/ in het kopje? Sok, dak, sint, rat?) en deze uiteindelijk ook benoemen (Welke klank hoor je in het kopje van sint?).

---

⁶ Förrer M., Huijbregts S., De Wit M. (2013). *Werkmap fonemisch bewustzijn: aan de slag met klanken en letter in groep 1 en 2*.

⁷ Gussenhoven C. *Waarom klinken talen verschillend?* Geraadpleegd op 2 februari 2016 via <http://www.taalcon.nl/vragen/waarom-klinken-talen-verschillend/>

Een klank is ook vaak makkelijker te onderscheiden aan het begin of einde van een woord dan in het midden. De /s/ in sok zal makkelijker te onderscheiden zijn voor kleuters dan de /o/ in bos. Ook zijn langdurende klanken zoals /s/, /r/ of /m/ makkelijker te onderscheiden dan de korte plofklanken zoals /t/, /p/ of /k/.

Bij synthese van klanken gaat het over auditieve synthese waar afzonderlijke klanken worden samengevoegd tot een woord. /v/ - /i/ - /s/ wordt dan vis. Het gaat hier vooral om het plakken van klanken aan elkaar tot een woord.

Omgekeerd, bij de analyse van klanken leren de kinderen hoe ze een woord moet hakken in klanken. Zo wordt het woord vis dan /v/ - /i/ - /s/.

Bij het manipuleren van klanken leren de leerlingen klanken toe te voegen, weg te laten of te vervangen en deze ook te benoemen. Zo kunnen ze bij het woord vis, de /v/ vervangen door /m/ en wordt het woord mis.

Op 7-jarige leeftijd moeten de kleuters de elementaire lees- en spelhandeling verworven hebben. Dat wil zeggen dat ze letters kunnen verklanken en deze samenvoegen tot een woord. In praktijk is dit /p/ /oe/ /s/ wordt /poes/. Het kind kan ook een woord ontleden in klanken en elke klank in de juiste letter vertalen. /Poes/ wordt /p/ /oe/ /s/ en daarna nog eens /p oe s/.⁸

---

⁸ Taelman H. (2014 – 2015). Cursus: Taal 3. Odisee Hogeschool.

Hieronder volgt een schematisch overzicht⁹ van hoe elke letter nu eigenlijk uitgesproken dient te worden. Veel volwassenen benoemen deze letter namelijk verkeerd. Ze doen dit met de alfabetnaam terwijl de letter eigenlijk dient uitgesproken te worden als klank. Dit staat ook wel beter bekend als de fonetische uitspraak. Voor kleuters is deze uitspraak echter zeer belangrijk. Zo kan de letter C uitgesproken worden als /s/ maar ook als /k/.¹⁰

Alfabetnaam	Klank	Hoe uitspreken?
A	/a/	Geen aa maar àh zoals in tak
B	/b/	Niet bee, maar bu met bijna onhoorbare u zoals in bal
C	/c/	Geen cee maar wel uitgesproken als /s/of /k/ zoals in circus
D	/d/	Geen dee, maar du met bijna onhoorbare u zoals in dak
E	/e/	Niet ee, maar èh zoals in den
F	/f/	Geen ef maar fffff zoals in feest
G	/g/	Geen gee, maar gggg zoals in groot
H	/h/	Geen haa, maar hu met bijna onhoorbare u zoals in hond
I	/i/	Geen ie, maar ih zoals in vis
J	/j/	Geen jee, maar ju met bijna onhoorbare u zoals in jas
K	/k/	Geen kaa, maar ku met bijna onhoorbare u zoals in konijn
L	/l/	Geen el maar llll zoals in land
M	/m/	Geen em, maar mmmmm zoals in mama
N	/n/	Geen en, maar nnnnn zoals in nooit
O	/o/	Geen oo, maar òh zoals in hok
P	/p/	Geen pee, maar pu met bijna onhoorbare u zoals in papa
Q	/q/	Geen kuu maar kw zoals in quiz of /k/ zoals in mannequin
R	/r/	Geen er, maar rrrrr zoals in rat
S	/s/	Geen es, maar ssss zoals in sok
T	/t/	Geen tee maar tu met bijna onhoorbare u zoals in tol
U	/u/	Geen uu, maar ùh zoals in mus
V	/v/	Geen vee maar vvvvv zoals in vogel
W	/w/	Geen wee maar wwww zoals in wind
X	/x/	Geen iks, wel ks zoals in examen, baxter of dyslexie
Y	/y/	Geen ypsilon wel /j/ of als /i/ zoals in yohurt of dyslexie
Z	/z/	Geen zet maar zzzzz zoals in zolder

⁹ Förrer M., Huijbregts S., De Wit M. (2013). *Werkmap fonemisch bewustzijn: aan de slag met klanken en letter in groep 1 en 2.*

¹⁰ Taelman H. (2014 – 2015). *Cursus: Taal 3. Odisee Hogeschool.*

1.3 Taal bij vierjarige kleuters

De taalontwikkeling van de kleuter bereikt rond 5 à 6 jaar reeds een goed niveau op gebied van fonologie, morfologie, semantiek en syntaxis. Fonologisch kan de kleuter spraakklanken onderscheiden en articuleren. Morfologisch kan hij onregelmatige woordvormen en werkwoorden vervoegen en kent hij de vergrotende trap. De semantiek komt tot uiting in het kunnen kiezen van het juiste woord voor de juiste betekenis. De woordenschat van een kind breidt zich steeds verder uit. Tegen het einde van de kleuterperiode beheerst deze tot ongeveer 3000 woorden. In feite maakt een kleuter het grootste deel van zijn taalontwikkeling door, ondanks het feit dat hij nog veel fouten maakt. De syntaxis houdt in dat de kleuter zinnen goed kunnen vormen, deze vaardigheid ontwikkelt verder in de loop der jaren.¹¹

90% van de Nederlandstalige kleuters beheersen alle klinkers en de medeklinkers /p/, /m/, /w/, /f/, /k/, /ch/, /g/, /b/, /v/, /d/ en /h/. Er zouden problemen kunnen zijn indien een kleuter uit de tweede kleuterklas hier nog fouten tegen maakt. Tussen vier en vijf jaar beheersen 75% tot 90% van alle kleuters klanken zoals: /n/, /l/, pl-, bl-, fl-, kl-, kn-, tw-, -lp, -lf, -nt, -lt. De klanken /r/ en /s/ zijn dus geen noodzakelijk te kennen klanken op de leeftijd van vier jaar.¹²

Als we kijken naar de snelheid waarmee kinderen de correcte uitspraak onder de knie krijgen merken we grote verschillen. Kinderen waarbij de motorische ontwikkeling trager verloopt zullen ook meer moeite hebben met het uitspreken van klanken. Sommige drie à vier jarigen spreken al duidelijk verstaanbaar, terwijl anderen hier nog problemen mee hebben. Wat de uitspraak van afzonderlijke klanken betreft is het normaal dat vierjarige kinderen bepaalde klanken nog niet correct uitspreken. Klassieke struikelblokken zijn de /r/ en de /s/.¹³

---

¹¹Struyven K., Baeten M., Kyndt E. & Sierens E. (2009). *Groot worden: de ontwikkeling van baby tot adolescent. Handboek voor (toekomstige) leerkrachten, opvoeders en verzorgers*. Tiel: Lannoo

¹²Herreman I. (2006). *Articulatietherapie en fonologische therapie: praktijkervaringen*. Logopedie, 19, 42-53.

¹³Zink I. & Smessaer H. (2012). *Taalontwikkeling: Stap voor stap*. Vlaamse vereniging voor logopedisten. Belsele.

1.4 Het fonemisch bewustzijn wel of niet stimuleren in de kleuterklas?

Een kleuter van vier jaar heeft amper klankbewustzijn. Vaak hoort hij niet dat 'soep' en 'sok' met de klank ssss beginnen en 'kat' niet. Hij heeft onvoldoende fonemisch bewustzijn. Twee jaar later in het eerste leerjaar zal hij zijn eerste woorden leren lezen. Er is hierrond een hevige discussie aan de gang. De constructivisten vinden dat kleuteronderwijs niet moet gaan over technische vaardigheden zoals letterkennis en klankbewustzijn maar moet draaien rond het spel van de kleuters. De cognitivisten willen dat kleuteronderwijs vooral voorbereidend werkt op het eerste leerjaar. Hier staan voorbereidende wiskunde en voorbereidend lezen centraal. De gematigden willen graag een gebalanceerd programma met naast spel ook aandacht voor taal.¹⁴

Het Amerikaanse Center for Research and Reform in Education bracht een belangrijk wetenschappelijk rapport uit op dit vlak.¹⁵ In dit rapport werden de constructivistische benaderingen en de gematigde benaderingen vergeleken op basis van wetenschappelijke effectstudies uit de afgelopen 25 jaar. Met de gematigde aanpak bleken de kleuters beter te scoren op de metingen van beginnende geletterdheid. Zelfs tot één jaar later zijn deze effecten nog steeds zichtbaar. De gematigde aanpak bleek dus wel degelijk zinvol, ook voor de mondelinge taalontwikkeling. De meest effectieve methodes combineren leerkrachtgestuurde en kindgestuurde activiteiten. Deze methodes hebben ook duidelijke doelen en evaluatiemethodes.

Op vlak van fonemisch bewustzijn stelt Vernooy (2007) zes stappen die van makkelijk naar moeilijk zijn opgebouwd.¹⁶

Fase 0. De /p/ in aap ontdekken. Hier heerst een natuurlijke stilte voor de /p/. Deze fase heet ook wel identificatie van klanken.

Fase 1. Sorteren van klanken. Hier benoemen de kleuters woorden die met dezelfde klank beginnen. Ze kunnen op zoek gaan naar de woorden waar de klank /s/ in voorkomt.

Fase 2. Het samenvoegen tot een woord, ook wel auditieve synthese genoemd. De klanken /s/ /o/ /k/ worden dan samengevoegd tot het woord sok.

Fase 3. Het isoleren van klanken. Hier onderscheiden de kleuters begin, eind en midden klank. Horen ze welke woorden beginnen met de /s/, welke woorden eindigen met de /s/?

Fase 4. Klanken toevoegen of vervangen. Zo kan bij het woord sok de klank /s/ vervangen worden door de klank /r/ en krijgt men het woord rok.

Fase 5. Het onderscheiden van klanken waaruit een woord bestaat. Dit staat beter bekend als auditieve analyse. Hier wordt het woord sok opgesplitst in de klanken /s/ /o/ /k/.

---

¹⁴ Taelman H. (2015, december). *Aandacht voor letters en klankbewustzijn: mag het of niet?* Geraadpleegd op 29 december 2015 via <https://kleutergewijs.wordpress.com/2015/12/13/aandacht-voor-letters-en-klankbewustzijn-mag-het-of-niet/>

¹⁵ Chambers, B., Cheung, A., Slavin, R.E. (2015, September) *Literacy and Language Outcomes of Balanced and Developmental-Constructivist Approaches to Early Childhood Education: A Systematic Review*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University, Center for Research and Reform in Education. Geraadpleegd op 29 december 2015 via http://www.bestevidence.org/word/early_child_ed_Sept_21_2015.pdf

¹⁶ Vernooy (2007). *Effectief leesonderwijs nader bekeken*. Digitale implementatiekoffer. Projectbureau kwaliteit.

Op leeftijdsniveau proeven we in de tweede kleuterklas van klanken sorteren (Fase 0 en Fase 1). In de derde kleuterklas wordt er verder gebouwd op het sorteren en komen ook fase 2 en fase 3 aan bod. Fase 4 en fase 5 is enkel voor de hele sterke kleuters in een derde kleuterklas. De gemiddelde kleuters is hier echter nog niet aan toe¹⁷.

Rond fase 4 en 5 bestaat in de literatuur echter discussie. Dit gaat vooral over de volgorde van deze twee fasen. Volgens sommige literatuur komt fase 5 van de auditieve analyse best al eerder aan bod. Een reden waarom dit eerder aan bod zou moeten komen is het 'hakken en plakken' waarmee de kleuters aan de slag gaan in het lager onderwijs om te leren lezen. Als de kleuters deze vaardigheid reeds eerder verworven hebben heeft dit een positieve invloed op hun lagere schoolcarrière.¹⁸

---

¹⁷ Taelman H. (2014 – 2015). Cursus: Taal 3. Odisee Hogeschool.

¹⁸ Vervaeke E. *De fase van het jonge schoolkind*. Geraadpleegd op 2 juni 2016 via <http://wij-leren.nl/fase-het-jonge-schoolkind.php>

2. De methode 'Kaatje Klank'¹⁹

De methode 'Kaatje Klank' is ontworpen om de auditieve vaardigheden, het klankbewustzijn en de spreekvaardigheden te stimuleren om zo preventief te werken aan spel- en leesvaardigheden. De methode spitst zich vooral toe op vierjarige kleuters van de tweede kleuterklas. Men kiest voor deze leeftijdsgroep omdat er op dit moment nog preventief gewerkt kan worden. Samen met de handpop Kaatje Klank gaan de kleuters aan de slag met klanken.

De activiteiten worden geleidelijk opgebouwd met een sterke begeleiding. Op basis van studies werden bepaalde klanken en woorden gekozen die worden gebruikt tijdens de activiteiten. De methode is uiterst geschikt voor kleuters met uitspraakmoeilijkheden, kleuters met problemen op vlak van fonemisch bewustzijn en kleuters met een andere thuistaal.

Er wordt rekening gehouden met 10 didactische principes die ook duidelijk worden in de activiteiten. Hieronder volgt de figuur en kort de uitleg per didactisch principe.²⁰

¹⁹ Van Severen L. (2013). *PWO-project: spreken verfijnen in de kleuterklas. De ontwikkeling van een spraakdidactiek als uitbreiding op de gangbare taaldidactiek in het kleuteronderwijs.*

²⁰ Van Severen L. (2015). *PWO-project Spreken verfijnen in de kleuterklas: 'Kaatje klank'.* Presentatie HSN-conferentie.

1. Hiërarchie

Bij de methode wordt er gekozen voor een hiërarchische benadering. Er wordt gestart met het waarnemen en produceren van de spraakklank op geïsoleerd klankniveau. De taalenheid wordt daarna telkens verbreed. Zo wordt er bijvoorbeeld begonnen met het de geïsoleerde klank /s/, daarna op woordniveau 'sok' en daarna op zinsniveau 'de sok stinkt'.

2. Minimale woordparen

Er wordt vertrokken van minimale woordparen. Deze woorden verschillen slechts één klank van elkaar zoals 'sok' en 'rok'. Wanneer deze woorden niet correct worden uitgesproken zouden er misverstanden in de communicatie kunnen ontstaan.

Minimum één woord uit de minimale woordparen komt voor in de Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters (BAK).²¹

Minimale contrasttherapie wordt meestal gebruikt als methode om de fonemische ontwikkeling van kinderen te stimuleren. Een voordeel van deze methode is dat er specifiek geoefend kan worden op een gekozen klank die mogelijk een probleem kan zijn. Een nadeel is dat woordparen soms niet gekozen worden op basis van hun functionaliteit. Zo zullen de woorden 'rib' en 'Jip' in het dagelijkse leven veel minder gebruikt worden als de woorden 'rok' en 'sok'.²²

3. Cyclus

Elke week staat een uitdagende klank centraal. Na enkele weken wordt deze uitdagende klank hernomen. Er wordt dus met andere woorden cyclisch gewerkt.

4. Luisteren

Auditieve discriminatie is een basisvaardigheid. De kleuters moeten kunnen horen of een bepaalde klank voorkomt in een woord of niet. Hiervoor moeten ze goed kunnen luisteren en zich kunnen focussen op het woord en de klank.

5. Klankbewustzijn

In voorgaande delen werd reeds verteld wat klankbewustzijn inhoudt. Toch zijn niet alle taken geschikt om klankbewustzijn te stimuleren bij vierjarige kleuters. Gillon (2008) onderzocht welke vaardigheden makkelijk te trainen zijn bij vierjarigen. In de methode wordt gekozen voor klankdetectie (hoor je de /s/ in sint?), klankcategorisering (zoek woorden met een /s/), klankisolatie (wat is de eerste klank in sok?) en klankmatching (zoek een andere naam met een /s/).

---

²¹ OCO. (2009). *Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters (BAK)*. Geraadpleegd op 13 maart 2016 via <http://www.onderwijsconsument.nl/presentatie-basiswoordenlijst/>

²² Paemeleire F., (2012). *Handboek spraakaproxie bij volwassenen*. Antwerpen: Garant uitgevers

6. Articulatie

Ook is er in de methode aandacht voor de articulatie en de bijhorende mondbewegingen. Er wordt gewerkt met een spiegel zodat de kleuters hun eigen mondbewegingen kunnen zien. Deze aandacht zorgt voor een positief effect op het lezen. Om deze reden wordt hier dan ook een klemtoon opgelegd.

7. Handpop

Om alles op een leuke speelse manier aan te pakken wordt er gewerkt met de handpop 'Kaatje Klank'. Kleuters nemen ook vaker de juiste uitspraak over van een handpop. Ook kunnen ze Kaatje klank verbeteren als zij nog foutjes maakt. De kleuters kunnen ook zelf Kaatje Klank hanteren in de hoek en zo meer spreekdurf ontwikkelen.

8. Scaffolding

We gaan tijdens de activiteiten ook aan de slag met scaffolding. Dit houdt in dat we de begeleiding stelselmatig afbouwen. Hierbij kunnen we een klank mondeling beklemtonen door ze bijvoorbeeld luider of langer te maken. Vb. Hoor je de /s/ in sssssok? Bij scaffolding herhalen we ook vaak de woorden en de klanken.

Om dit alles wat duidelijker te maken zullen we dit verduidelijken met een voorbeeld bij elk soort begeleiding.

Bij de intense begeleiding zeg je bv het volgende "Hoor de klank /s/ in sok, sss ok? Kijk naar mijn mond. Sss ok. Iedereen: sss ok. Hoor de klank /s/ in sok, sss ok? Ja, ik hoor /s/ in sss ok. Iedereen: sss ok."

Bij matige begeleiding bouw je een beetje af en zeg je "Hoor je de klank /s/ in sok, sss ok? (wijs naar je mond) Iedereen: sssok. Hoor je de klank /s/ in sok, sss ok? (3 sec. pauze, kleuters laten antwoorden met duim) Ja, we horen /s/ in sssok."

Bij lichte begeleiding is er al veel minder begeleiding. Vb. "Hoor je de klank /s/ in sok, sssok? Iedereen: sssok. (3 sec. pauze, kleuters laten antwoorden met duim). Ja, we horen de klank /s/ in sok."

Uiteindelijk valt de begeleiding weg en is er geen begeleiding. Dan zeg je "Hoor je de klank /s/ in sok? Iedereen: sok. (3 sec. pauze, kleuters laten antwoorden met duim). Ja, we horen /s/ in sok."

9. Oefenkansen

De methode biedt veel oefenkansen voor de kleuters. Dit gebeurt door klassikale activiteiten, door activiteiten in de hoeken, de pre-teaching en re-teaching. De kleuters krijgen ook vaak de kans om zelf de klank uit te spreken en hier mee aan de slag te gaan. Er is een duidelijke afwisseling tussen luisteren en spreken. Wat belangrijk is aan dit didactisch principe is dat de kleuters niet gefrustreerd mogen raken. Daarom worden er vaak geen cognitief moeilijke taken gebruikt om de oefenkansen optimaal te kunnen benutten.

10. Feedback

In de methode wordt er gebruik gemaakt van verschillende soorten feedback. De kleuters krijgen positieve feedback als ze een moeilijke klank of klankcombinatie correct uitsprekt. "Goed zo, jij zegt al heel mooi de /s/ van sok!".

Daarnaast krijgen ze ook impliciete feedback. Je herhaalt de taaluiting van de kleuter en verbeterd de fout die hij/zij maakte. Zo hoort de kleuter het goede voorbeeld. Als de kleuter zegt "dat is de pint", herhaal jij de zin en verbeterd de fout "dat is de sint".

De belangrijkste feedback bij deze methode is de neutrale feedback. Je wilt de kleuter duidelijk maken dat hij of zij een fout maakte maar zonder de kleuter te frustreren. Volgens het principe ga je dan een vraag stellen aan de kleuter waaruit blijkt dat je het anders gehoord hebt, en waar je zelf het juiste antwoord aanbiedt, zoals "Ik vraag me af of het sok of rok was" of "Ik denk dat ik pint gehoord heb, of bedoel je sint?". In de poster hieronder maakt Kaatje nog eens duidelijk met een voorbeeld wat neutrale feedback precies inhoudt.

KAATJE KLANK

Didactisch principe

Neutrale feedback

Kaatje Klank houdt van **bloot**... euh, ik bedoel **brood**!

Hé?! Seg Kaatje, waar ben jij?! De kindjes en ik wachten op jou!

Wahelle

Oh, ik ben even aan het piepen in de **blootdozen** van de kindjes!

Kaatje, wat hoor ik? Je zegt dat je tussen de **blootdozen** zit, maar bedoel je misschien dat je tussen de **brooddozen** zit?

Jaja, de **brooddozen**, dat bedoelde ik. En ik had daarnet zelfs zo'n honger dat ik ook **fruit**, euh ik bedoel **fruit** heb gegeten!

Voordelen

- ⇒ Je geeft onmiddellijke feedback zonder de kleuter te frustreren.
- ⇒ De kleuter hoort direct het verschil tussen welke klank correct is en welke niet.

Extra voorbeeldfrases

- 'ik denk dat ik **wind** gehoord heb, of bedoel je **sint**?
- 'ik vraag me af of het **goed** of **hoed** was'
- 'Hé, dat is grappig. Ik dacht dat jij **pet** zei, maar het was toch **bed**'

3. Pre-teaching en Re-teaching

Zowel pre-teaching als re-teaching zijn vormen van remedial teaching. Remedial teaching is een vorm van differentiatie en zorg op maat. Remedial teaching kan onder meer inhouden²³:

- Individuele begeleiding (of in kleine groep):
Dit is zoals wij pre-teaching en re-teaching zullen toepassen tijdens het project.
- Planmatig werken: signalering, diagnostisering, remediëring.
Bij planmatig werken is het de bedoeling dat je door observaties mogelijke problemen kan signaleren en opmerken. Vervolgens zal je hieraan een diagnose proberen koppelen voordat je het probleem kan remediëren.
- Evaluatie: doelgericht en intensief werken met een leerling of leerlingen.
Bij remedial teaching kan je ook doelgericht en intensief werken rond een mogelijk probleem. Dit doen wij met kleine groepjes van ongeveer vier kleuters.
- Hulp op maat naar aanleiding van een hulpvraag of probleem.
Tijdens de pre-teaching bieden wij hulp op maat aan. De kleuters die achterstand ondervinden zullen geholpen worden met behulp van differentiatie.

We gaan nu dieper in op pre-teaching en re-teaching omdat we deze zelf gaan toepassen binnen het 'Kaatje Klank' project.

3.1 Pre-teaching

Voor kleuters met risico op dyslexie kunnen sommige taalactiviteiten problemen opleveren omdat ze het maar niet onder de knie te lijken krijgen. De school moet zich inspannen door begeleiding te bieden aan het individuele kind. Deze begeleiding moet volgens Stichting Dyslexie Nederland op regelmatige en systematische wijze gebeuren. Na onderzoek van de stichting bij kinderen van de lagere school bleek deze wijze van werken niet het gewenste effect te hebben. Het kind haalde de achterstand niet in, vergeleken met leeftijdsgenoten die dat wel zouden doen in vergelijkbare situaties. Uit het onderzoek bleek echter wel dat het ten zeerste aangewezen is om een geïndividualiseerd behandelplan op te stellen voor het kind. Bij de begeleiding is het belangrijk om de beginsituatie te achterhalen, dit in kaart te brengen en hier zo gericht mogelijk op in te gaan. De instructies en feedback tijdens zijn daarbij even belangrijk.²⁴

---

²³ Remedial teaching. Geraadpleegd op 10 januari 2016 via <http://www.tienvoortien.nl/remedial-teaching-artikel>

²⁴ Van Vreckem C. & Desoete A. (2015). *Het ene kind is het andere niet... Implicaties uit begrijpend leesonderzoek en spellingonderzoek voor diagnostiek en therapie*. In: Logopedie. Juli – augustus 2015. pp. 58 - 66

Ook kleuters die taalzwak zijn kunnen problemen ontwikkelen omdat ze het niet onder de knie lijken te krijgen. Taalactiviteiten kunnen om deze reden frustrerend zijn. De kinderen worden hierdoor snel ontmoedigd omdat ze merken dat ze het klastempo niet kunnen volgen. Als we weten dat deze problemen zich kunnen voordoen, kunnen we het probleem proberen te voorkomen door pre-teaching.²⁵

Pre-teaching wordt omschreven als het voorbereiden van bepaalde leerstof met één of meerdere leerlingen. Wanneer deze leerstof in de klas aan de orde is, kunnen deze leerlingen succeservaringen opdoen. Bij pre-teaching wordt ook de instructietijd verlengt. Pre-teaching is een vorm van remedial teaching, dat steeds vaker voorkomt en helpt om te differentiëren in de klas.²⁶

Pre-teaching werkt preventief. Op het moment dat de zwakke leerlingen zelfstandig aan de slag moeten, hebben ze de uitleg al eens gehad en maken ze bijgevolg minder fouten. Dat versterkt hun zelfvertrouwen. Ook de zwakke leerlingen durven actief mee te doen bij de klassikale instructie, omdat ze de lesstof al een beetje begrijpen. Pre-teaching is ook effectief voor kinderen met een leerstoornis, zoals dyslexie of dyscalculie. Voor deze kinderen wordt extra instructie en meer oefentijd gecreëerd.²⁷

Door pre-teaching bij basisschoolleerlingen gaat de taalontwikkeling en de woordenschatuitbreiding sneller vooruit. Dit blijkt uit een klein onderzoek dat is gehouden in een basisschool in Amsterdam Zuid-Oost.²⁸ In de praktijk wordt pre-teaching al vaak gebruikt in de kleuterklassen. Pre-teaching wordt bij ons momenteel vooral gebruikt in functie van verhalen. In Nederland is er een school die reeds werkt aan fonemisch bewustzijn met de pre-teaching methode.²⁹ Doordat de thema's of activiteiten reeds behandeld zijn in kleine groep kunnen de taalzwakke kleuters meedoen met de rest van de groep en worden ze geen achterblijvers.³⁰

Binnen de methode 'Kaatje Klank' gaan we aan de slag met een kleine groep kleuters, het is de eerste stap van een activiteencyclus. Deze groep krijgt reeds de instructie en doet samen met de kleuteronderwijzer(es) de activiteit of het spel. Zo zouden ze als de activiteit doorgaat in de grote klasgroep minder aandacht moeten besteden aan de instructie en zich kunnen focussen op de activiteit zelf. Vorig jaar was er nog geen pre-teaching ingevoerd. Er was toen duidelijk gebleken dat taalzwakke kleuters niet zover geraakt waren op vlak van

---

²⁵ Cooreman A., Coppens L., Van Doorslaer E. (2007). *Leerlingen (met dyslexie) voorbereiden op het leren van 'Frans' door middel van pre-teaching en het gebruik van ICT*. Geraadpleegd op 10 januari 2016 via <http://www.letop.be/bibliotheek/leerlingen-met-dyslexie-voorbereiden-op-het-leren-van-frans-door-middel-van-preteaching-en-het-gebruik-van-ict>

²⁶ *Pre-teaching*. Geraadpleegd op 30 december 2015 via <http://www.slo.nl/primair/leergebieden/ned/taalsite/lexicon/00623/>

²⁷ *Preteaching*. Geraadpleegd op 30 december 2015 via <http://wij-leren.nl/preteaching.php>

²⁸ Paula Bosch (1980). *Taalontwikkeling gaat sneller met pre-teaching. Onderzoek naar effecten van pre-teaching*. Toon, 1980/01, pag. 50-53

²⁹ Fonemisch bewustzijn op De Startbaan. Geraadpleegd op 7 januari 2016 via <http://www.dehaagsescholen.nl>

³⁰ Wellink M. (2003). *Woordspelletjes in het taalspeellokaal*. In: Het Onderwijsblad, jrg. (2003) nr. 4 (22 februari) p. 34-35

fonemisch bewustzijn als de andere kleuters. We hopen via pre-teaching meer effect te bekomen bij de kleuters uit een laag SES-milieu.

3.2 Re-teaching

Re-teaching houdt in dat eerder aangeboden leerstof opnieuw uitgelegd wordt of herhaald. Hierbij wordt ondersteuning geboden op verschillende manieren. Re-teaching is waardevol omdat tijdens de activiteit de kinderen vaak niet alles in één keer oppikken.³¹

Zoals bij pre-teaching omschreven krijgen deze kleuters vooral extra instructietijd en begeleiding voor de activiteit gezamenlijk wordt gedaan. Bij re-teaching krijgen de gekozen kleuters na de gegeven activiteit extra begeleiding tijdens verwerkingsactiviteiten. Ook de instructie kan nog herhaald worden indien de kleuters dit nodig hebben. De kinderen die de doelen onder de knie hebben gaan zelfstandig aan het werk. Door een aantal kinderen meer los te laten kan de ondersteuning naar anderen geïntensiveerd worden. Deze kinderen krijgen herhalingstaken, waarbij eerdere instructie onder begeleiding van een leerkracht nogmaals herhaald wordt en er extra met de leerstof wordt geoefend.³²

Re-teaching zal bij Kaatje Klank aangeboden worden als er gemerkt wordt dat kleuters iets nog niet goed onder de knie hebben. Re-teaching wordt uitgevoerd binnen de speelwerkplek rond 'Kaatje Klank'. De kleuteronderwijzer(es) herhaalt samen met de kleuters die het nodig hebben de activiteit met extra ondersteuning en begeleiding. Er wordt soms ook gekozen voor een specifieke werkvorm. Zo kan men werken met een gedicht om op een speelse manier de woorden en klanken aan bod te laten komen. Ook zijn er verschillende soorten spelletjes die op een speelse manier de woorden en klanken aan bod laten komen zoals het luister-en-beweegspel.

---

³¹ Welkom bij reteach studiebegeleiding. Geraadpleegd op 10 januari 2016 via <http://www.reteach.nl/content>

³² Cöp Jos. *De negen schakels van effectief onderwijs*. Geraadpleegd op 10 januari 2016 via <http://wijleren.nl/effectief-onderwijs.php>

4. Sociaaleconomische status (SES)

De sociaaleconomische status (SES) staat voor de positie van mensen in de sociale stratificatie, met het daaraan verbonden aanzien en prestige. Dit wil zeggen dat de mensen ingedeeld worden in maatschappelijke lagen, waartussen een ongelijkheidsverhouding bestaat. Indicatoren voor verschillen in SES tussen mensen zijn meestal gerelateerd aan kennis, arbeid en/of bezit.³³

Het GOK-decreet voorziet een aanbod waarbij de school extra lesuren of leraarsuren krijgt op basis van de leerlingen in de school die beantwoorden aan één of meer gelijkekansen indicatoren. In het gewoon basisonderwijs zijn er sinds 1 september 2012 SES-lestijden die deel uitmaken van de omkadering. Om de status van de leerlingen te vatten wordt er gebruik gemaakt van 3 indicatoren: De thuistaal van de leerling, het ontvangen van een schooltoelage en het hoogst behaalde opleidingsniveau van de moeder.³⁴

Voor de taalontwikkeling van jonge kinderen bestaat er een duidelijk verband tussen de hoeveelheid en variatie van het taalgebruik enerzijds en de mate van economische welvaart van het gezin waar het kind opgroeit anderzijds. Uit onderzoek weten we dat armoede een grote rol speelt. Kinderen van de eerste graad kennen twee keer zo weinig woorden wanneer ze van een lage SES zijn. (Beck, McKeown, Kucan, 2002). Er zijn ook resultaten die laten vermoeden dat ook het opleidingsniveau van de ouders meespeelt. Zo spreken ouders meer tegen hun kind naarmate ze welvarender zijn. Kinderen uit gezinnen met hoger opgeleide werkende ouders zijn tegen de leeftijd van vier jaar gemiddeld aan dertien miljoen meer (verschillende) woorden blootgesteld dan kinderen met ouders die leefden van een uitkering.³⁵

Nederlandse 4-jarigen van autochtone afkomst begrijpen al 3000 woorden, terwijl allochtone kleuters van dezelfde leeftijd nog maar 1000 Nederlandstalige woorden begrijpen. (Appel, Kuiken, Vermeer, 1996). Allochtone kinderen bouwen niet alleen een achterstand op op vlak van taalontwikkeling. Ook andere ontwikkelingsaspecten zoals denkontwikkeling, sociale ontwikkeling, emotionele ontwikkeling,... ontwikkelen minder. Een kind zal zich bijvoorbeeld niet emotioneel kunnen uitdrukken als hij de taal niet beheerst, hij zal niet kunnen vertellen waarom hij huilt. Ook sociaal kunnen ze niet communiceren met leeftijdsgenoten waardoor deze ontwikkeling minder vlot verloopt. Dit is zo omdat de taalontwikkeling de basis is en niet los te zien is van de totaalontwikkeling.³⁶

---

³³ Mulder M. *Sociaaleconomische status 2010*. In: Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationale Atlas Volksgezondheid. Bilthoven: RIVM, geraadpleegd op 8 januari 2016 via <http://www.zorgatlas.nl/beinvloedende-factoren/sociale-omgeving/ses/sociaaleconomische-status/>

³⁴ Roose I. & Pulinx R. (2014). *Kleine kinderen, Grote kansen. Hoe kleuterleraars omgaan met armoede en ongelijkheid*. Kortrijk: Drukkerij Jo Vandenbulcke. Koning Boudewijnstichting.

³⁵ Struyven K., Baeten M., Kyndt E. & Sierens E. (2009). *Groot worden: de ontwikkeling van baby tot adolescent. Handboek voor (toekomstige) leerkrachten, opvoeders en verzorgers*. Tiel: Lannoo

³⁶ Amsing M. (2008) *Wat kun je leren als taal een probleem is?: Taalachterstand*. In: De wereld van het jonge kind. 35 2007/2008 6.

Gelukkig is er het kleuteronderwijs. Kleuteronderwijzers kunnen namelijk heel wat bereiken door aan taalstimulering te doen. De inspanningen die de juf of meester doet hebben een effect op de hele schoolcarrière.

Kinderen die uit een laag SES-milieu komen kampen ook nog met andere problemen zoals absenteïsme of moeilijkheden met executieve functies. Rond deze executieve functies wordt een vernieuwende aanpak ingesteld in de kleuterklassen door stad Aalst en Odisee Hogeschool. Kinderen uit kansarme gezinnen hebben namelijk een groter risico op zelfsturende vaardigheden. De kinderen kunnen achterstand oplopen door de stressvolle situatie waar ze thuis in leven. Met dit project wordt er samen met jonge kinderen gewerkt rond deze vaardigheden. Hoe meer je inzet op jongere kinderen, hoe beter de resultaten. Ook mijn stage school, de Sint-Annaschool te Aalst, zal betrokken zijn bij dit project wegens de populatie van de school.³⁷

---

³⁷ De Schrijver H. (2016) *Strijd tegen kinderarmoede begint in de kleuterklas*. In: Chipka stadsmagazine, Stad Aalst, juni 2016, pp. 12-15

Methode

1. Doel

‘Heeft pre-teaching bij de methode Kaatje Klank meer effect op de vooruitgang van het klankbewustzijn van de kleuters (vier jaar) waarvan de moeder laag opgeleid is?’ Dit is de grote onderzoeksvraag van deze thesis.

Verschillende onderdelen van deze vraag zijn reeds onderzocht in de literatuurstudie. Nu de theorie in kaart is gebracht zal ik deze ook uittesten in de praktijk. Via pre- en post-testen zal ik tijdens mijn ingroeistage onderzoeken of pre-teaching een effect heeft op de foneemherkenning van vierjarige kleuters uit een laag SES-milieu.

2. Proefpersonen

Tijdens mijn ingroeistage loop ik stage in de 2de kleuterklas. In de klas zijn er grote niveaoverschillen. Deze klasgroep bestaat uit 20 kleuters. Qua leeftijd is de verdeling als volgt: 1 kleuter is 3 jaar, 14 kleuters zijn 4 jaar, 4 kleuters zijn 5 jaar, 1 kleuter is 6 jaar. De klas is een mengklas 1ste kleuterklas en 2de kleuterklas. In de groep 2de kleuterklas zitten 4 vijfjarigen en 10 vierjarigen. Daarnaast zijn er 4 vierjarigen en 1 driejarige uit de 1ste kleuterklas.

Daarnaast bevat deze klasgroep ook veel anderstalige kleuters. Qua thuistaal zijn er 6 kleuters die Nederlandstalig worden opgevoed, waarvan L.O. in combinatie met een andere taal. In de thuistalen zit veel diversiteit onderling. Er is Roemeens, Arabisch, Italiaans, Algerijns, Marokkaans, Frans,... S.R., B.D. en R.M. zijn anderstalige nieuwkomers die dit jaar zijn ingestapt, waarvan R.M. (Italiaans) 7 weken geleden samen met mij. S.R. (Syrisch) heeft ondertussen al grote stappen gezet in de Nederlandse taal. Ze verstaat veel, bijna alles, en kan zich ook goed uitdrukken. Kaatje Klank zal haar dan ook zeker aanspreken.

Voor mijn bachelorproef kreeg ik inzicht in de SES factoren van de kleuters. Dertien mama's van de kleutergroep hebben een laag opleidingsniveau, dit wil zeggen dat ze lager secundair onderwijs niet hebben afgewerkt. Eén van deze dertien mama's heeft zelfs lager onderwijs niet afgewerkt.

Alle kleuters zullen deelnemen aan de gezamenlijke activiteiten van Kaatje Klank. Voor de pre-teaching en de kleine groep worden 4-jarige kleuters gekozen waarvan de moeder een laag opleidingsniveau heeft. De kleuters zullen gekozen worden op basis van de SES-indicatoren, vooral op basis van het opleidingsniveau van de moeder. Uit eerder onderzoek bleek namelijk dat na de testperiode van Kaatje Klank deze kleuters minder vooruitgang boekten. Ook de kleuters die tijdens de gezamenlijke activiteiten niet mee zijn, mogen aansluiten bij de kleine groep.

De kleuters uit de eerste kleuterklas zullen niet worden opgenomen in het project omdat onze testpersonen 4 jarigen moeten zijn. Ook bevat de klas drie anderstalige nieuwkomers die niet zullen deelnemen aan het project. Deze kleuters zijn nieuw in ons land en kennen de taal onvoldoende. In het totaal zijn er 12 kleuters die deelnemen aan het project.

3. Projectweken

Voor ik begin met stage, maar ook op mijn eerste stagedagen neem ik de pre-testen af van de kleuters. Gedurende mijn stageperiode werk ik twee projectweken uit. De eerste twee weken werk ik rond de klank /s/. De volgende twee weken zal ik werken rond de klank /r/. Indien mogelijk zou ik daarna nog een herhalingsweek inleggen. De laatste week van mijn stage neem ik de post-testen af van deze groep kleuters.

Het project bevat reeds uitgewerkte lesfiches. Deze ga ik zo veel mogelijk overnemen en soms een beetje aanpassen aan de inbreng van de kleuters. Een activiteit duurt gemiddeld 15 tot 20 minuten. De voorbereidingen van de pre-teaching heb ik samen met een collega, Tracy Poirot, uit gewerkt.

Tijdens de projectweken maakte ik twee lijsten om op te hangen in de kring, eentje rond de /s/ en eentje rond de /r/. Deze heb ik zelf bedacht als interventie om Kaatje meer tot leven te wekken. De kring werd dan ook de Kaatje Klank hoek omdat Kaatje en de lijsten daar permanent aanwezig waren. Zo konden de kleuters zelf aan de slag met Kaatje wanneer ze hier nood aan hadden.

Foto: Lijst rond de klank /s/

Foto: Lijst rond de klank /r/

4. Tijdschema

<u>Ma 11 april</u> Pre-testen	<u>Di 12 april</u> Pre-testen	<u>Woe 13 april</u> Pre-teaching	<u>Do 14 april</u> Les 1.1	<u>Vrij 15 april</u> Les 1.2
<u>Ma 18 april</u> Pre-teaching	<u>Di 19 april</u> Les 1.3	<u>Woe 20 april</u> /	<u>Do 21 april</u> Les 1.4	<u>Vrij 22 april</u> Les 1.5
<u>Ma 25 april</u>	<u>Di 26 April</u> Pre-teaching	<u>Woe 27 april</u> /	<u>Do 28 april</u> Les 2.1	<u>Vrij 29 april</u> Les 2.2
<u>Ma 2 mei</u> /	<u>Di 3 mei</u> /			
<u>Ma 9 mei</u> Pre-teaching	<u>Di 10 mei</u> Les 2.3	<u>Woe 11 mei</u> /	<u>Do 12 mei</u> Les 2.4	<u>Vrij 13 mei</u> Les 2.5
<u>Ma 16 mei</u> /	<u>Di 17 mei</u> Herhalingsweek	<u>Woe 18 mei</u> /	<u>Do 19 mei</u> Herhalingsweek	<u>Vrij 20 mei</u> Herhalingsweek
<u>Ma 23 mei</u> Post-testen	<u>Di 24 mei</u> Post-testen	<u>Woe 25 mei</u> /	<u>Do 26 mei</u> Post-testen	<u>Vrij 27 mei</u> Post-testen

5. Evaluatie

Voor de aanvang van de projectweken wordt de pre-test afgenomen. Dit is een test 'foneemherkening' rond de klanken /s/, /r/ en /m/. Na de projectweken wordt diezelfde test afgenomen van de kleuters om te zien of ze vooruitgang boekten op vlak van fonemisch bewustzijn. Er zal gewerkt worden rond de klank /s/en /r/, we kozen als extra testklank /m/ om te testen of de kleuters de transfer kunnen maken. U kan deze test terug vinden in de bijlage.

Tijdens de projectweken is er ook ruimte voor observatie. Zo zal ik tijdens lessen de inbreng van individuele kleuters noteren, langsgaan in de Kaatje Klank hoek, ook tijdens de testing zelf schrijf ik opmerkelijke zaken neer. Bij het project is er ook een formulier waar de juf kan noteren hoe de activiteit verliep. Voor mijzelf is er ook een formulier dat voor bijsturing en interventies kan zorgen. Beide formulieren zijn ook opgenomen bij de bijlagen.

Alle bevindingen zullen worden uitgeschreven en zullen zorgen voor bijsturing binnen het project. Zo zullen kleuters die niet meekunnen, kunnen aansluiten bij de lessen in kleine groep en de pre-teaching.

Besluit

1. Observatie

Omdat de observatiegegevens uiteraard anoniem zijn beschrijf ik de kleuters enkel met hun initialen. Om de gegevens overzichtelijk te maken beschrijf ik een kleuter en de vooruitgang die hij maakte.

M.A. is een vierjarige jongen waarvan de moeder een laag opleidingsniveau heeft. Hij was dus opgenomen in de pre-teaching groep. M. Was steeds heel enthousiast als Kaatje langskwam. Hij was dan ook één van de eersten die in de speelwerkplekken aan de slag ging met Kaatje. Hij ging op zoek naar het klankje /s/ en vond deze ook meermaals in de klas. Tijdens de pre-teaching was het erg aandachtig, het vergde veel aandacht. Zijn antwoorden waren niet steeds correct maar hij probeerde. Hoe verder het project liep, hoe beter M. werd met hulp van Kaatje. Uiteindelijk gingen ook de gezamenlijke lessen heel vlot. M. wist het antwoord op veel vragen en was ook zelf vaak aan het woord. Omdat het resultaat zo zichtbaar was in de klas dacht ik dat M. ook op de posttest veel vooruitgang zou boeken. Dit was echter niet het geval. Hij steeg met amper één puntje. Het viel echter wel op dat zijn aandacht tijdens de testing groter was voor de computer dan voor de test zelf.

S.B. is een vijfjarige jongen waarvan de moeder een laag opleidingsniveau heeft. Hij spreekt echter wel redelijk goed de Nederlandse taal. Omdat er kleuters waren die meer tot de risicogroep behoorden dan hem, besloot ik S. te observeren en enkel bij moeilijkheden toe te voegen tot de pre-teaching groep. S. werkte steeds goed mee tijdens gezamenlijke activiteiten en was snel weg met de instructie. Sneller dan de andere kinderen hoorde hij al de klankjes in namen van andere kleuters. Tijdens de pre-test scoorde S. 5/15 en begreep hij duidelijk de opdracht niet. Bij de post-test herkend hij de juiste woorden al meteen van zodra hij de prenten ziet. Hij roept meteen het juiste antwoord, ik moedig hem aan toch nog eens te luisteren. Bij de ongekende woorden luistert hij aandachtig, van zodra hij het woord hoort met de betreffende klank roep hij het correcte antwoord, ook al heeft hij nog niet alle woorden gehoord. Als hij bij vraag 8 moet luisteren in welk woord hij /r/ hoort zegt hij na zijn antwoord heel overtuigd: 'Bij cent hoor je de /s/!'. S. is duidelijk erg gegroeid en scoort dan ook 15/15 op zijn posttest.

M.G. een vierjarige jongen die ook werd opgenomen in de pre-teaching groep spreekt thuis Frans, ook heeft de moeder een laag opleidingsniveau. Hij beheerst de Nederlandse taal niet goed. Begrijpen gaat over het algemeen wel maar spreken is soms moeilijk. Tijdens de pre-teaching laat ik hem enkel aan het woord als hij dit wil. Na enkele keren kent hij de woorden die gebruikt worden in het project zoals sok, rat, bal,... Tijdens de gezamenlijke momenten doet hij minder mee als in kleine groep. Je kan wel zeggen dat hem opnemen in de kleine groep positief was voor M. Op de pre-test scoorde M. 9/15 en op de posttest scoorde hij 14/15. De vraag waarop hij een fout maakte was vraag 9, dit betreft de kleur rood. Omdat M. een probleem heeft met kleuren, deze niet ziet, niet kan benoemen, kan het zijn dat hij hierdoor het foute antwoord gaf.

Ook de taalsterke kleuters die niet opgenomen waren in de kleine groepen zag je vooruitgang maken. L.V.M., een vierjarig meisje. Ze scoorde vooraf 14/15 en op de posttest 15/15. Een klein verschil zou je denken, maar er zat een groot verschil in haar handelen. Ze dacht namelijk na over het antwoord in haar hoofd. Al ze een idee heeft wat het antwoord is dan luistert ze ter controle naar mij. Pas dan als ze het zeker is geeft ze het antwoord. S.V.S een taalsterke jongen van vier jaar scoorde vooraf 15/15, hij heeft een natuurlijke aanleg voor taal. Ook tijdens de lessen merk je zijn enthousiasme. Hij weet ook op alles het correcte antwoord en laat zichzelf nadenken over moeilijker woorden. Tijdens de posttest is de test zo gemakkelijk dat S. woorden bedenkt waar hij nog de klank /s/ hoort zoals ijs, slapen,...

Als laatste vooruitgaande kleuters wil ik graag K.P. bespreken. K. is een vierjarig meisje waarvan de moeder een laag opleidingsniveau heeft. Maar K. heeft ook een karakter dat niet zo makkelijk is. Als ze de opdracht niet begrijpt dan klapt ze dicht en kan je er verder niets mee doen. Dit was ook het geval op de pre-testen. Hoezeer ik op haar inspeelde het stopte na de eerste voorbeeldoefening. Tijdens de projectweken zag je haar open bloeien. Het duurde niet lang voor ze zelf kwam vragen of ze mee mocht spelen met Kaatje in de pre-teaching groep. Af en toe deed ze dus mee in kleine groep, zonder verplichting van mij en dit werkte heel goed. Tijdens de posttest vertelde ze mij dat ze het spelletje niet kende. Ik vertelde haar daarop dat we het wel samen gingen spelen om het te leren kennen, het is niet erg dat ze fouten maakte want dat deed de juf ook nog. Ze werd meteen heel enthousiast en maakte de testing van begin tot einde. Ik bevestigde K. positief, niet de antwoorden die ze gaf, maar haar als persoon. Dit was voor haar de perfecte aanmoediging en ze scoorde uiteindelijk 8/15. Vooral bij de /s/ klank begreep ze de opdracht en kon ze deze ook herkennen.

Maar er waren ook kleuters die niet zoveel vooruitgang boekten als gehoopt. Eén van deze kleuters is Z.L. We kunnen stellen dat hij qua taal de zwakste is van de klas, buiten de anderstalige nieuwkomers gerekend. Z. kwam vroeger ook nooit naar school, hier is nu echter al veel verbetering te zien. Z. is een vierjarige jongen waarvan de moeder laagopgeleid is. Hij behoorde dus ook tot de kleine groep waarmee ik aan de slag ging. Anders dan de anderen maakte hij veel trager vooruitgang. Hij begreep na enkele lessen nog steeds de opdracht niet en was heel snel afgeleid in de kleine groep. Ik dacht dat Z. helemaal geen interesse had in Kaatje. Tot ik op een dag Z. zag rondlopen in de kring met Kaatje. Hij was op weg naar de lijsten om samen met Kaatje alle woorden met een /s/ te overlopen. Met mijn handpop Lou ging ik in interactie met Kaatje gespeeld door Z. Hij was vooral erg bezig met de woorden en de lange uitspraak van de klank /s/. Op zijn niveau hadden we een klein spelletje met de prenten van op de lijsten. Het was erg mooi om zijn vooruitgang te zien. Meer dan dit werd het echter niet. Z. daalde in de testing met één punt. Hij koos raar genoeg ook hier dezelfde prenten als tijdens de pre-testing. Ik ga ervan uit dat hij de prenten kiest op basis van interesse. Bij bal en raket zie je zijn ogen oplichten van de pret als hij ze snel aanwijst. Ik ga ervan uit dat Z. de opdracht nog steeds niet duidelijk begrijpt.

Een andere kleuter die ik uitkoos voor de begeleiding in kleine groep was N.A. een meisje van vier jaar waarvan ook de moeder een laag opleidingsniveau heeft. Thuis wordt er ook Frans gesproken. N. was altijd heel enthousiast als Kaatje er was, zowel in kleine groep als gezamenlijke groep. Ze deed in de kleine groep goed mee en was zelf het voorbeeld voor de 'zwakkere' kleuters. Ook tijdens de gezamenlijke momenten luisterde ze goed en deed mee met het duimenspel. Dit was niet steeds correct maar ze deed haar best om het goed te horen en zag soms haar fout in. Ik verwachtte dat ze het goed zou doen op de testing maar ze daalde van een 8/15 naar een 4/15. Hiervoor heb ik geen enkele verklaring.

De kleuters die ik niet opnam binnen het project van de eerste kleuterklas zag je ook groeien op vlak van fonemisch bewustzijn. E.N is een vier jarige kleuters die nog erg peutert. We besloten om hem te laten spelen tijdens de gezamenlijke momenten omdat hij eerst een erg storende factor bleek te zijn. Na enkele lessen kreeg E. Interesse en deed mee met het duimenspel. Hij bleek er dan ook nog eens goed in te zijn. Maar te lang mocht het voor hem echter nog niet duren. S.R. de anderstalige nieuwkomer uit Syrië is een meisje van zes jaar. Zij toonde ook erg veel interesse. Ondanks het feit dat ze de taal amper spreekt kan ze wel goed horen welke woorden met het klankje /s/ beginnen. Ze staat dan ook verder in haar ontwikkeling en is duidelijk één van de slimmere kleuters. Van deze kleuters heb ik echter geen resultaten omdat ze niet zijn opgenomen in het project.

2. Conclusie

Negen kleuters maken vooruitgang, terwijl drie kleuters hun score op de testing afnam. Voor de vier taalsterke kleuters was Kaatje Klank enkel gezamenlijk meer dan genoeg om vooruitgang te maken op vlak van fonemisch bewustzijn. Zijn scoorden reeds goed maar groeiden ook. De vijf anderen hadden duidelijk nood aan de begeleiding in kleine groep. Dankzij de pre-teaching zijn ook zij gegroeid op vlak van fonemisch bewustzijn. De twee kleuters die gedaald zijn waren ook opgenomen in de begeleide groep, maar dit bleek voor hun niet voldoende om te kunnen groeien.

Discussie

1. Koppeling aan de theorie

Wat hieronder volgt zijn mijn praktijkervaringen die ik koppelde aan de onderzochte theorie. De tussentitels die volgen kan u ook terug vinden in mijn literatuurstudie.

1.1 Klankbewustzijn

Niet alle fonemen zijn even gemakkelijk te herkennen op gehoor, zeker niet voor kinderen met een andere moedertaal dan Nederlands. Tijdens mijn stage heb ik gemerkt dat de uitspraak van sommige klanken bij deze kinderen ook verkeerd gaat. Roemenen hebben moeite met de klank /u/ uit te spreken en zeggen in plaats van 'juf', fonemisch meer iets zoals 'joef'.

In Kaatje klank zijn woorden opgenomen waar de klank te horen is aan het begin van het woord. Dit bleek ook voor de kleuters makkelijker te zijn. Tijdens de testing scoorden de kleuters beter op het herkennen van de klank als deze aan het begin van een woord te vinden was. Toen we op zoek gingen naar de /s/ in de namen van de kleuters vielen eerst de namen zoals Saber en Senne. Daarna hoorden ze de /s/ in Wannes, waar de /s/ op het einde voorkomt. Enkel de taalsterke hoorden ten slotte de /s/ in de naam Lisa.

Ook door de klanken de eerste lessen lang uit te spreken vielen ze beter te onderscheiden. Ik probeerde er op te letten om ook op andere momenten de /s/ iets langer aan te houden. Zo zeiden de kleuters spontaan dat dat bepaalde woord ook een klankje /s/ had.

Omdat er gewerkt werd rond één bepaalde klank was er geen sprake van auditieve synthese of analyse van klanken. Manipuleren van klanken werd eenmaal gedaan door een kleuter die opmerkte dat als je bij sok de /s/ veranderd door /r/ je rok krijgt.

1.2 Taal bij de vierjarige kleuter

Tijdens mijn praktijkonderzoek bleek duidelijk dat een vierjarige nog niet over veel fonemisch bewustzijn beschikt wat in theorie verteld werd. Dit werd duidelijk tijdens de pre-testing waar velen laag op scoorden. Toch is de klasgroep ook eerder bezig geweest met spelletjes rond fonemisch bewustzijn. Enkel de kleuters die goed meewerkten tijdens deze gemeenschappelijke spelletjes, de taalsterke kleuters, scoren hoog op de pre-test.

In mijn literatuurstudie werd beschreven dat de klank /s/ en /r/ klassieke struikelblokken zijn. Ik merkte duidelijk dat de kleuters meer moeite hebben met de /r/. De /s/ klank was in het begin wat wennen maar eenmaal ze deze onder de knie hadden ging het heel vlot. De /s/ klank is voor de meeste kleuters ook makkelijker uit te spreken, terwijl velen nog problemen hebben met de /r/. Uit zowel de pre- als de posttesten blijkt de de /s/ makkelijker is voor de kleuters, ze scoren hier algemeen beter op.

Dat vier jaar de ideale leeftijd is om preventief te werken bleek uit het feit dat de zes jarige kleuter al een grote voorsprong had op vlak van fonemisch bewustzijn. Ik had dit meisje niet

opgenomen in het project omdat ze ook anderstalige nieuwkomer was. Toch viel het op dat ze snel weg was met het horen van de klanken, ook al begreep ze de woorden en zinnen niet altijd. Ook de kleuters die al vijf jaar waren geworden leken sneller weg te zijn met de opgave. De vierjarigen moesten meer moeite doen, en oefenen op het horen van de klanken.

1.3 De methode 'Kaatje Klank'

Omdat mijn bachelorproef helemaal over Kaatje Klank gaat, ga ik hieronder uitschrijven hoe ik werkte aan de didactisch principes of hoe ik deze zag terug komen in de praktijk.

Door de herhalingsweek in te voegen heb ik cyclisch gewerkt. Het was voor de kleuters aangenaam en motiverend dat de /s/ klank nogmaals terug kwam. Het werkte positief voor hun zelfvertrouwen omdat ze dit nog goed konden, en wisten wat de bedoeling was. Om nog steeds te werken aan het herkennen van de klank /s/ werden ook andere woorden gebruikt om te luisteren of we de /s/ hoorden.

Want luisteren is een basisvaardigheid bij dit project. De kleuters moeten goed luisteren en zich hierop focussen. De eerste les ging ik hier licht over, maar aangezien dit heel belangrijk was besteede ik hier meer aandacht aan de lessen die volgden. Met de gebaren maakte ik ze duidelijk dat ze moesten luisteren, en ik wachte ook tot het helemaal stil was om te kunnen luisteren. Ik merkte dat de kleuters hierdoor ook correctere antwoorden gaven. Een kleuter die tijdens begeleide momenten zijn concentratie vaak verloor luisterde niet goed naar de woorden en beantwoorde de vragen errond dan ook vaak verkeerd.

Tijdens lessen in kleine groep werd er dieper ingegaan op de articulatie. Met de spiegels bekeken de kleuters hoe ze de klank /r/ en /s/ uit spraken. Omdat een kleuter in gezamenlijke groep geuit had dat hij de /r/ niet kon uitspreken, nam ik hem op in de begeleide groep. Het was een taalsterke kleuter met een heel koppig karakter waardoor hij snel opgaf en ergens anders heen wou. Telkens als Kaatje hem een woord hoorde uitspreken met /r/ bevestigde ze hem positief.

Kaatje Klank heeft namelijk een erg grote bijdrage binnen het project. Het is speels, en de kleuters vonden het super om haar fouten te verbeteren. Maar daarnaast was Kaatje tijdens het spelen ook het communicatiemiddel van de taalzwakke kleuters. Deze gingen met Kaatje op zoek naar klankjes. Zelf hoefden ze geen angst te hebben om iets fout te zeggen want het was Kaatje die het woord voerde. Je hoorde sommige kleuters zelfs express fouten maken met Kaatje om ze dan zelf te kunnen verbeteren.

Scaffolding was tijdens het project heel belangrijk. Op voorhand hadden we een workshop gekregen hierrond die goed van pas kwam in de praktijk. In het begin is het nodig dat je de kleuters zo intens begeleidt en zelf het juiste antwoord geeft. Zeker in de kleine groep met de kinderen uit een laag SES-milieu bleek de scaffolding belangrijk. Ze nemen de juf en Kaatje als voorbeeld. Het duurde even voordat ik de begeleiding kon afbouwen omdat ze het erg

nodig hadden. Maar door het af te bouwen in kleine stappen verliep alles vlot en was er geen enkele kleuter die achterbleef.

Door zelf Kaatje te verbeteren met neutrale feedback namen de taalsterke kleuters dit ook over. Ze verbeterden Kaatje zelf soms met neutrale feedback. Door de kleuters zo te verbeteren werden ze niet gefrustreerd of angstig. Door hun zelf het juiste antwoord aan te bieden maakten ze ook sneller de klik dat ze het fout gezegd hadden. Neutrale feedback heb ik aan de kleuters zelf niet zoveel moeten geven. Ik heb eerder veel gebruik gemaakt van de positieve feedback om hun te bevestigen. Je zag het zelfvertrouwen van sommige kleuters omhoog gaan, waardoor ze ook in gezamenlijke lessen durfden meedoen en antwoorden.

1.4 Pre-teaching en re-teaching

Om te weten wie we gingen opnemen in de begeleide groep voor de pre-teaching was er nood aan een goede observatie. De kleuters voor de begeleide groep werden vooral uitgekozen op basis van het opleidingsniveau van de moeder en de thuistaal. De eerste pre-teaching les gebeurde voor alle andere lessen en werkte dus preventief. Doordat de kleuters reeds wisten wat het duimenspel was, konden ze ook beter meedoen in grote groep.

Kleuters die tijdens gezamenlijke activiteiten iets niet konden en gefrustreerd raakten, nam ik ook op in de begeleide groep. Door de kleuters in kleine groep de instructie te geven en te laten oefenen konden ze ook beter mee tijdens de gezamenlijke momenten. Er vormden zich geen achterblijvers want door de opvolging wisten we goed wie nood aan had aan de kleine groep.

Ook re-teaching kwam aan bod door bv. eens extra het duimenspel te oefenen, de uitspraak te bekijken in de spiegels,... met de kleuters die hier nood aan hadden.

1.5 Sociaaleconomische situatie (SES)

Uit onderzoek weten we dat armoede een grote rol speelt bij taalontwikkeling. Kinderen kennen bv minder woorden als ze van een lage SES zijn. Dit heb ik zelf ook opgemerkt. De kinderen waarvan de moeder een laag opleidingsniveau heeft en een andere thuistaal spreken kenden minder woorden dan de andere kleuters. Simpele woorden als sok, CD, rijst,.. waren voor hun moeilijker. Een kleuter die het thuis minder breed heeft, had veel moeite met zoveel nieuwe woorden. Pas na 4 weken hoorde ik hem de woorden herhalen. Maar een woord zoals sok was nog te moeilijk. Ik teste of hij het woord kous gebruikte thuis in plaats van sok maar ook hier reageerde hij niet echt op.

Diezelfde kleuter loopt op elk vlak achter met zijn ontwikkeling. Sociaal was het moeilijk om vrienden te maken, hij kwam tijdens mijn observaties niet tot spel, simpele spelletjes op niveau van een eerste kleuterklas bleken te moeilijk,... De anderstalige nieuwkomers kunnen zich niet uitdrukken op vlak van taal maar zoeken hier andere mogelijkheden voor. Het syrische meisje zal je hand komen nemen om je iets te laten zien, ook haar mimiek verraad veel, en qua denkontwikkeling is ze één van de slimmere kinderen van de klas. Deze kleuters

krijgen les vanuit OKAN om het welbevinden in de klas en samenleving te stimuleren. Ook leren ze daar wat onze gewoontes zijn en hoe ze zich goed kunnen uitdrukken.

2. Conclusie onderzoeksvraag

Natuurlijk is het belangrijkste van deze bachelorproef dat we een antwoord formuleren op de vraag: 'Heeft pre-teaching bij de methode Kaatje Klank meer effect op de vooruitgang van het klankbewustzijn van de kleuters (vier jaar) waarvan de moeder laag opgeleid is?'

Kaatje Klank is een project dat alle kleuters de kans geeft om te groeien op vlak van fonemisch bewustzijn. Het was eerder wel zo dat de kleuters uit een laag SES-milieu minder vooruitgang boekten dan de andere kleuters. Door pre-teaching binnen het project in te voeren hoopten we de kloof te dichten en ook de kleuters met lage SES verder te helpen.

Mijn klasgroep bestaat uit 20 kleuters. Hiervan werden slecht 12 kleuters opgenomen binnen het project. Van deze groep zijn er 8 kleuters waarvan de moeder laag is opgeleid. De andere 4 kleuters hebben een moeder die hoog opgeleid is of een diploma behaalde.

Na de post-testing stelde ik vast dat 9 van de 12 kleuters vooruitgang geboekt hadden op vlak van fonemisch bewustzijn.

Van de groep uit laag SES-milieu stegen 5 kleuters, van 3 kleuters daalde de score. Uit de groep met taalsterke kleuters stegen alle kleuters die tot deze groep behoorden, dat wil zeggen 4 kleuters.

Procentueel kan je zeggen dat de kleuters met gunstige SES het meest gegroeid zijn. Van deze groep is namelijk elke kleuter gestegen, terwijl van de kleuters in een laag SES-milieu slechts 5 van de 8 kleuters stegen, en 3 kleuters daalden. Maar als je dan inhoudelijk kijkt naar de vooruitgang die de kleuters maakten kan men stellen dat de groep met lage SES meer gegroeid is. Zij maakten een grotere vooruitgang, behaalden meer punten op de posttest dan op de pre-test, begrepen de opdrachten, herkenden plots wel fonemen en waren hier tijdens de speelwerkplekken nog steeds mee bezig.

Er zijn inderdaad 3 kleuters van de begeleide groep die geen vooruitgang boekten. De verklaringen hiervoor kunnen ook buiten het project liggen. De kleuters die geen vooruitgang boekten waren op hun tempo aan het groeien. Sommige kleuters hebben nu eenmaal wat meer tijd nodig. Ik weet zeker dat als je het project voor langere tijd in de klas zou introduceren dat ook deze kleuters vooruitgang zouden boeken. Eén van deze kleuters was twee weken op reis geweest voor dat de posttesting plaats vond, ze had de voorbije twee weken alleen maar haar moedertaal gesproken. Dit kan ook een mogelijke verklaring zijn van haar daling in score op de posttest.

Het antwoord op mijn onderzoeksvraag is volgens mij dus 'ja'. Pre-teaching bij de methode kaatje Klank heeft wel degelijk meer effect op de vooruitgang van het klankbewustzijn van de kleuters (vier jaar) waarvan de moeder laag opgeleid is.

Samenvatting

In deze bachelorproef wordt gewerkt rond de methode Kaatje Klank. Kaatje Klank is een project dat gaat over fonemisch bewustzijn bij kleuters. Dit project werd vorig jaar in de praktijk uitgetest. Toen bleek dat kinderen met een laag SES-milieu of een andere moedertaal minder vooruitgang boekten dan de andere kleuters, werd er een oplossing gezocht om ook deze kleuters meer vooruitgang te laten boeken. Wij vroegen ons af op pre-teaching hierbij geen bepalende factor zou kunnen zijn.

In het eerste deel van de bachelorproef werd onderzoek verricht in de literatuur. Hierin volgt een beschrijving wat fonemisch bewustzijn precies inhoudt, waarover deze bachelorproef dan ook gaat. Ook beschrijven we de didactische principes van kaatje Klank die we dan later in de praktijk gaan uitproberen. Ook het vernieuwende element rond pre-teaching wordt onderzocht en uitgeschreven en hoe de SES-factoren een rol spelen bij de ontwikkeling van een kleuter.

Uiteraard werd dit na grondig theoretisch onderzoek uitgetest in de praktijk. Hiervoor gingen we aan de slag met de reeds uitgewerkte lesfiches van Kaatje klank. De lesvoorbereidingen rond pre-teaching hebben we zelf uitgewerkt. Deze zijn terug te vinden in de bijlage.

U kan in mijn bachelorproef de uitgeschreven gegevens van observaties lezen en de vooruitgang die deze kleuters al dan niet maakten. Hierna worden bevindingen van de praktijk gekoppeld aan de theoretische achtergrond.

In het besluit kan u het antwoord vinden op mijn onderzoeksvraag:

‘Heeft pre-teaching bij de methode Kaatje Klank meer effect op de vooruitgang van het klankbewustzijn van de kleuters (vier jaar) waarvan de moeder laag opgeleid is?’

Bibliografie

Onderzoeken, methodes en boeken

- Amsing M. (2008) *Wat kun je leren als taal een probleem is?: Taalachterstand*. In: De wereld van het jonge kind. 35 2007/2008 6.
- Bruneel G. & Verhelst M. (2012) *Van GOK-tijd naar SES-lestijden: werken aan gelijke onderwijskansen blijft een must!* In: *Kleuters en ik: ervaringsgericht werken met jongere kinderen.*, 29 2012-2013 2, pp. 19-24
- Buekers R. (2011) *Taalscreening aan 3 jaar: waarom, waarmee en hoe?* In: *Zorgbreed: tijdschrift voor integrale leerlingenzorg.*, 9 2011/2012 34, pp. 37-40
- De Schrijver H. (2016) *Strijd tegen kinderarmoede begint in de kleuterklas*. In: *Chipka stadsmagazine, Stad Aalst, juni 2016*, pp. 12-15
- Förrer M., Huijbregts S. & De Wit M. (2013). *Werkmap fonemisch bewustzijn: aan de slag met klanken en letter in groep 1 en 2*.
- Herreman I. (2006). *Articulatietherapie en fonologische therapie: praktijkervaringen*. *Logopedie*, 19, pp. 42-53.
- Paemeleire F., (2012). *Handboek spraakapraxie bij volwassenen*. Antwerpen: Garant uitgevers
- Roose I. & Pulinx R. (2014). *Kleine kinderen, Grote kansen. Hoe kleuterleraars omgaan met armoede en ongelijkheid*. Kortrijk: Drukkerij Jo Vandenbulcke. Koning Boudewijnstichting.
- Struyven K., Baeten M., Kyndt E. & Sierens E. (2009). *Groot worden: de ontwikkeling van baby tot adolescent. Handboek voor (toekomstige) leerkrachten, opvoeders en verzorgers*. Tielt: Lannoo
- Taelman H. (2014 – 2015). *Cursus: Taal 3*. Odisee Hogeschool.
- Taelman H., Van Severen L. (2013 – 2014). *Cursus: Taal en communicatie 2, OLA taal 2, Campus/ HAO*. Odisee Hogeschool.

- Ukrainetz, T.A., Nuspl J.J., Wilkerson, K. & Beddes. S.R. (2010). *The effects of syllable instruction on phonemic awareness in preschoolers. Early Childhood Research Quarterly*, 26, pp. 50-60.
- Van schijndel A. (2012). *Vernieuwde protocollen Leesproblemen en Dyslexie. Een 'ultimate make-over'*. In: De wereld van het jonge kind. 39 2011/2012 8. pp. 4-7
- Van Druenen, M., Gijsel, M., Scheltinga, F., & Verhoeven, L. (2012) *Leesproblemen en dyslexie in het basisonderwijs*. Handreiking voor aankomende leerkrachten.
- Van Severen L. (2013). *PWO-project: spreken verfijnen in de kleuterklas. De ontwikkeling van een spraakdidactiek als uitbreiding op de gangbare taaldidactiek in het kleuteronderwijs*.
- Van Severen L. (2015). *PWO-project Spreken verfijnen in de kleuterklas: 'Kaatje klank'*. Presentatie HSN-conferentie.
- Van Vreckem C. & Desoete A. (2015). *Het ene kind is het andere niet... Implicaties uit begripend leesonderzoek en spellingonderzoek voor diagnostiek en therapie*. In: Logopedie. Juli – augustus 2015. pp. 58 - 66
- Vernooy (2007). *Effectief leesonderwijs nader bekeken*. Digitale implementatiekoffer. Projectbureau kwaliteit.
- Wellink M. (2003). *Woordspelletjes in het taalspeellokaal*. In: Het Onderwijsblad, jrg. (2003) nr. 4 (22 februari) pp. 34-35
- Zink I. & Smessaer H. (2012). *Taalontwikkeling: Stap voor stap*. Vlaamse vereniging voor logopedisten. Belsele.

Internet

- Chambers, B., Cheung, A., Slavin, R.E. (2015, September) *Literacy and Language Outcomes of Balanced and Developmental-Constructivist Approaches to Early Childhood Education: A Systematic Review*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University, Center for Research and Reform in Education. Geraadpleegd op 29 december 2015 via http://www.bestevidence.org/word/early_child_ed_Sept_21_2015.pdf
- Cooreman A., Coppens L., Van Doorslaer E. (2007). *Leerlingen (met dyslexie) voorbereiden op het leren van 'Frans' door middel van pre-teaching en het gebruik van ICT*. Geraadpleegd op 10 januari 2016 via <http://www.letop.be/bibliotheek/leerlingen-met-dyslexie-voorbereiden-op-het-leren-van-frans-door-middel-van-preteaching-en-het-gebruik-van-ict>
- Cooreman A., Van Doorslaer E. (2010). *Preteaching vreemde talen: 'Frans' en 'Engels'*. Geraadpleegd op 10 januari 2016 via <http://www.letop.be/bibliotheek/preteaching-vreemde-talen-frans-en-engels>
- Cöp Jos. *De negen schakels van effectief onderwijs*. Geraadpleegd op 10 januari 2016 via <http://wij-leren.nl/effectief-onderwijs.php>
- *Fonemisch bewustzijn op De Startbaan*. Geraadpleegd op 7 januari 2016 via <http://www.dehaagsescholen.nl/nieuws/Paginas/Fonemisch-bewustzijn-op-De-Startbaan.aspx>
- *Geïntegreerd ondersteuningsaanbod*. Geraadpleegd op 8 januari 2016 via <http://www.ond.vlaanderen.be/gok/ondersteuning/>
- Gussenhoven C. *Waarom klinken talen verschillend?* Geraadpleegd op 2 februari 2016 via <http://www.taalcanon.nl/vragen/waarom-klinken-talen-verschillend/>
- Kooijman J. *Pre-teaching / Remedial Teaching*. Geraadpleegd op 30 december 2015 via <https://www.kooijmancoaching.nl/begeleiding/begeleiding-leerling-school/pre-teaching-remedial-teaching/>
- Mulder M. *Sociaaleconomische status 2010*. In: Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationale Atlas Volksgezondheid. Bilthoven: RIVM, geraadpleegd op 8 januari 2016 via <http://www.zorgatlas.nl/beinvloedende-factoren/sociale-omgeving/ses/sociaaleconomische-status/>
- OCO. (2009). *Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters (BAK)*. Geraadpleegd op 13 maart 2016 via <http://www.onderwijsconsument.nl/presentatie-basiswoordenlijst/>

- *Pre-teaching*. Geraadpleegd op 30 december 2015 via <http://www.slo.nl/primair/leergebieden/ned/taalsite/lexicon/00623/>
- *Preteaching*. Geraadpleegd op 30 december 2015 via <http://wij-leren.nl/preteaching.php>
- *Remedial teaching*. Geraadpleegd op 10 januari 2016 via <http://www.tienvoortien.nl/remedial-teaching-artikel>
- Taelman H. (2015, december). *Aandacht voor letters en klankbewustzijn: mag het of niet?* Geraadpleegd op 29 december 2015 via <https://kleutergewijs.wordpress.com/2015/12/13/aandacht-voor-letters-en-klankbewustzijn-mag-het-of-niet/>
- Van Severen L. (2015, november). *Klap-pen in let-ter-gre-pen: overbodig en zelfs hinderlijk volgens recent onderzoek*. Geraadpleegd op 29 december 2015 via <https://kleutergewijs.wordpress.com/2015/11/22/klap-pen-in-let-ter-gre-pen-overbodig-en-zelfs-hinderlijk-volgens-recent-onderzoek/>
- Van Severen L. *Waarom Kaatje klank?* Geraadpleegd op 26 december 2015 via <http://www.kaatjeklank.be/node/14>
- Van Thiel N. *Wat is pre-teaching?* Geraadpleegd op 30 december 2015 via <https://www.jmouders.nl/ouders/opvoedstijlen/zelfvertrouwen/vraag/wat-is-pre-teaching>
- Vervae E. *De fase van het jonge schoolkind*. Geraadpleegd op 2 juni 2016 via <http://wij-leren.nl/fase-het-jonge-schoolkind.php>
- *Welkom bij reteach studiebegeleiding*. Geraadpleegd op 10 januari 2016 via <http://www.reteach.nl/content>

Bijlagen

1. Lesvoorbereiding pre-teaching week 1
2. Lesvoorbereiding pre-teaching week 2
3. Lesfiches Kaatje klank
4. Test Fonemisch bewustzijn

1. Lesvoorbereiding pre-teaching week 1

Lesvoorbereiding pre-teaching Kaatje Klank

Datum: 12 april 2016
Naam student: Femke Rimbaut
Klas: 3 BAKO B
Stageschool: Sint-Annaschool Aalst
Mentor: Begga De Ridder
Pedagoog: Veerle De Landtsheer
Leeftijd van de kleuters: 4 jaar (OK 4)
Aantal kleuters: 18 kleuters
Belangstellingscentrum: Dinosauriërs
Ervaringssituatie: OOL
Aanbod: pre-teaching week 1 (s) –
Minimale woordparen: Sint, wind, rok en sok

Voorblad

Ontwikkelingsaspecten/doelstellingen:

Zintuigelijke ontwikkeling

54) Nauwkeurig waarnemen: De kleuters kunnen hun duim omhoog steken als ze het juiste geluid of woord horen lettende op bepaalde klanken.

NED L 2.2 Talige boodschappen decoderen, begrijpen en interpreteren

NED L 2.2.1 Elementen van de taalsystematiek decoderen en begrijpen

NED L 2.2.1.1 Op klankniveau (fonetisch-fonologisch)

Dat kan onder meer bij:

Reeksen klanken en klankencombinaties

Accent in woorden en zinnen

Intonatie

Nederlandse uitspraakvarianten: dialectklanken tegenover A.N.-klanken, Noord- tegenover

Zuidnederlands, vreemde woorden

Soorten uitroepen

Taalontwikkeling

71) Ervaringen verwoorden: De kleuters kunnen bepaalde elementen uit de vertelprenten herkennen en koppelen aan hun eigen leefwereld.

MUZO BE 2.4 informatie halen uit beelden (bijvoorbeeld foto's...)

NED S 1.17 Taalhandelingen ontwikkelen

Gerichte vragen beantwoorden in verband met betekenis, inhoud, bedoeling, mening enzovoort in concrete situaties

Denkontwikkeling

62) Kennis en ervaringen creatief voorstellen: De kleuters kunnen voor de gekozen woorden een bijhorende beweging verzinnen en uitbeelden.

MUZO D 8 Kinderen kunnen expressief omgaan met woord en lichaamstaal.

Beginsituatie: Dit is de eerste week dat de kleuters aan de slag gaan met Kaatje Klank en pre-teaching. De kleuters moeten dus eerst kennis maken met kaatje klank. De kleuters die in het groepje zitten voor de pre-teaching zijn gekozen op basis van de SES-indicator: laag opleidingsniveau van de moeder.

Organisatie:

-aantal kleuters: 18 kleuters

-(geschatte) tijd: 15 minuten.

-groepssamenstelling: een groepje van 4 kleuters: We kiezen de kleuters waarvan de moeder een laag opleidingsniveau heeft. (navragen bij Lieve Ruiz)

Klasschikking: Er is reeds met de kleuters een Kaatje Klank speelwerkplek ingericht. Dit is een hoekje naast andere rustige hoekjes of afgeschermd van de rest van de klas. Hier wordt met het kleinere groepje ook de pre-teaching gedaan.

Materiaal:

-Handpop Kaatje klank

-Vertelprenten week 1

-Concrete voorwerpen: sok, rok, mijter

-Geluiden: hond, kat, koe, leeuw en uil.

-Gedicht over dino's.

Bronnen:

Lesfiches methode Kaatje klank.

Verloop van de activiteit

Motivatie

Allereerst wordt in de grote klasgroep Kaatje Klank voorgesteld aan de kleuters. Kaatje klank vertelt iets meer over haarzelf, over haar huis, over haar verjaardag, over haar vrienden,...

Enkele kleuters mogen samen met Kaatje Klank het hoekje inrichten en leren hierbij ook het materiaal kennen.

Kaatje wil graag een spel spelen met enkele kleuters. De kleuters die hun naam horen mogen meekomen met Kaatje Klank. Kaatje benadrukt ook de /s/ in de namen van de kleuters, indien deze klank in hun naam voorkomt.

Activiteit

1. Duimenspel

Kaatje klank vraagt aan de kleuters om hun duim is naar voor te steken. Als we onze duim naar omhoog houden wil dat zeggen dat het goed is, als we onze duim naar beneden houden dan is het niet goed. We gaan dat is proberen om te oefenen. Als je het geluid hoort van een hond dan steek je de duim in de lucht. Is het een andere geluid, wat zouden we dan moeten doen? Dan steek je de duim naar beneden.

Andere geluiden:

- Kat
- Koe
- Leeuw
- Uil

De KO laat enkele geluiden horen. Als de kleuters de hond horen dan steken ze hun duim naar omhoog, als ze het geluid niet horen maar een ander geluid steken ze hun duim naar beneden. Dit wordt meermaals gedaan tot de kleuters het systeem van het duimenspel goed begrijpen. Als alles goed lukt kunnen we dit ook doen met de ogen dicht, zo kunnen ze niet spieken bij elkaar, en kan je polsen of de kleuter ook zelf begrijpt wat de bedoeling is zonder te imiteren van andere kleuters.

Vervolgens doen we dit spel met een gedicht over dinosaurussen. Hier steken ze enkel hun duim naar omhoog als ze een bepaald woord horen (Dino's). In het begin van het gedicht wordt dit woord extra benadrukt zodat de kleuters duidelijk weten dat ze op dit woord moeten letten. Daarna valt de extra ondersteuning weg en zullen de kleuters heel goed moeten luisteren.

Tijdens elke fase van het spel geef je de kleuters steeds neutrale feedback. (Ben je zeker dat je een hond hoorde of zou het ook de leeuw kunnen geweest zijn?). Ook kan je vragen woorden te herhalen, of waarom ze hun duim omhoog of naar beneden houden. Je kan de kleuters er ook op wijzen om nog eens extra goed te luisteren en dan nog eens het geluid of de woorden te herhalen.

2. Luisterbewegingsspel

Bij het BC worden twee woorden gekozen (archeoloog en dinosaurus), bij deze woorden verzinnen de kleuters een beweging. Als ze dit woord horen voeren ze de juiste beweging uit. Dit wordt enkele keren herhaald, ook met andere woorden uit het BC zoals bv vergrootglas, opgraven,...

We verzinnen nu een beweging bij het woord Sint en een duidelijk verschillende beweging bij het woord wind. De kleuters voeren deze beweging uit als ze dit woord horen. Ze zullen dus goed moeten luisteren. De KO kan dit in het begin samen met de kleuters doen om de bewegingen te helpen onthouden.

Als dit goed verloopt kan hetzelfde worden gedaan voor de woorden sok en rok. Er wordt dan een luisterspel gespeeld met enkel de woorden sok en rok.

Gaat dit ook goed dan worden de twee minimale woordparen gebruikt voor het spel. Dan zijn er dus vier woorden, en vier bijhorende bewegingen.

3. Vertelprenten verkennen en linken aan leefwereld.

Bij elke week hoort een anekdote. Hier zijn steeds enkele vertelprenten aan verbonden. Deze week verken je samen met de kleuters de prenten van week 1. Op deze prenten staan: sint, wind, sok en rok. Ga met de kleuters in gesprek hierover.

Je kan hierbij vragen stellen als:

-Wat zie je op de prenten?

-Gebruik je deze voorwerpen zelf?

-Heb je dat thuis of in de klas? Wat doe je er dan mee?

-Wie kent deze meneer? Is dit al op bezoek geweest in de klas? Wat heeft hij allemaal gebracht? (Over de sint)

-Wat voor kledingstuk is dit? Wie heeft het aan? Toon eens allemaal een sok.

-Wie heeft er een rok aan? Wie draagt er graag rokjes? Heb je een lievelingsrok?

-Als wij buiten lopen en we waaien bijna weg, hoe zou dat komen? Welk geluid maakt de wind? Kan jij de wind nadoen? Zullen we allemaal eens heel hard blazen?

-Wat zou Kaatje aan het doen zijn op de prenten?

De kleuters kunnen bij de prenten ook hun eigen anekdotes of verhalen vertellen.

Ook kunnen de echte voorwerpen er bijgehaald worden zoals een sok en een rok. Je kan ook de mijter meebrengen en vertellen dat deze van de sint is. Vervolgens kan je de concrete voorwerpen linken aan de prenten en hier kunnen weer nieuwe vragen worden gesteld. Op zijn beurt komen hier dan weer nieuwe verhalen aan te pas van de kleuters uit.

Verwerking

Er wordt gepeild naar de beleving van de kleuters. Vonden ze het leuk? Wat vonden ze gemakkelijk/moeilijker? Ze mogen vertellen over hun ervaringen.

2. Lesvoorbereiding pre-teaching week 2

Lesvoorbereiding pre-teaching Kaatje Klank

Datum: 26 april 2016
Naam student: Femke Rimbaut
Klas: 3 BAKO B
Stageschool: Sint-Annaschool Aalst
Mentor: Begga De Ridder
Pedagoog: Veerle De Landtsheer
Leeftijd van de kleuters: 4 jaar (JK 4)
Aantal kleuters: 20 kleuters
Belangstellingscentrum: Beroepen, Moederdag
Ervaringssituatie: OOL
Aanbod: pre-teaching week 2 (r) –
Minimale woordparen: Lat, rat, rib en jip.

Taalontwikkeling

71)ervaringen verwoorden: De kleuters kunnen hun eigen ervaringen, belevenissen omtrent de minimale woordparen “rat, lat, rijst, lijst, lip, rib en Jip vertellen aan de hand van de vertelprenten en de voorwerpen.

WO DO 0.15 Kinderen kunnen verslag uitbrengen over hun bevindingen.

74) visuele boodschappen integreren en er gepast op reageren: De kleuters kunnen de bijhorende bewegingen bij de minimale woordparen zoals rat-lat, rijst-lijst uitvoeren als ze deze woorden horen in het verhaal dat de ko vertelt.

BO MC 1.1.1 Snel reageren op auditieve, visuele en tactiele signalen.

Beginsituatie: De kleuters hebben al kennis gemaakt met Kaatje Klank. Ze weten dat als zij tevoorschijn komt, de kleuters een nieuwe letter verder gaan ontdekken of een nieuwe letter leren. De kleuters leren deze week over de letter “R”. De kleuters hebben in de verschillende hoeken al kennis gemaakt met de minimale woordparen zoals een lat in de creahoek, een boodschappenlijst in de winkelhoek, lijst met foto’s van een rat, rijst, lat,....

De taalzwakke kleuters gaan tijdens de pre-teaching verder in op deze minimale woordparen.

Organisatie:

-**aantal kleuters:** 20 kleuters

-**(geschatte) tijd:** 15 minuten.

-**groepssamenstelling:** een groepje van 4 kleuters: We kiezen de kleuters waarvan de moeder een laag opleidingsniveau heeft. (navragen bij Lieve Ruiz)

Klasschikking: Er is reeds met de kleuters een Kaatje Klank speelwerkplek ingericht. Dit is een hoekje naast andere rustige hoekjes of afgeschermd van de rest van de klas. Hier wordt met het kleinere groepje ook de pre-teaching gedaan.

Materiaal:

- Vertelprenten Kaatje Klank

-Een knuffel van een rat

-Een rib

-Een lat

-Een pakje rijst

-Een lijst

-Verhaal Jip en Janneke

Bronnen: Lesfiches methode Kaatje klank.

Verloop van de activiteit

Motivatie

De ko zit met de kleuters in de kring. De kleuters weten dat het Kaatje Klank-tijd is. De kleuters hebben al kennis gemaakt tijdens de vorige week met de handpop van Kaatje Klank. Kaatje Klank kiest 4 kleuters uit die met haar mee mogen om enkele spelletjes te spelen. Kaatje Klank benadrukt ook de letter "R" als deze in de namen van de kleuters voorkomen.

De kleuters hebben in de verschillende hoeken al kennis gemaakt met de minimale woordparen waarbij de kleuters de woorden "lat, rat, rib, Jip en lip" aangeboden gekregen hebben in de verschillende hoeken of tijdens een verhaal.

De ko toont de verschillende vertelprenten van Kaatje Klank en de minimale woordparen om de kleuters hier al eens kennis mee te laten maken. De kleuters mogen bij de vertelprenten ook hun eigen belevingen vertellen aan de ko. De juf toont de vertelprenten van Kaatje Klank met een rat, een lat, een lijst, rijst, een lip, jip en een rib. De ko zorgt er ook voor dat ze bijhorende voorwerpen heeft van de minimale voorwerpen zodat de kleuters eens kunnen voelen aan een rib, een pakje rijst, een rat, lat,...

Activiteit

1. Verhaal Jip en Janneke

De ko leest een verhaal voor aan de kleuters over "Jip en Janneke" (eventueel verwerken in het thema dat gewerkt wordt). Kaatje Klank maakt tijdens het voorlezen van het verhaal enkele fouten die de ko verbetert. De kleuters kunnen zelf ook mee kijken op de prenten die bij het verhaal horen.

2. Luisterbewegingsspel

Na het voorlezen van het verhaal in kleine groep met de taalzwakke kleuters, gaan we over tot een spel. Het spel dat de kleuters gaan spelen is een luister reactiespel dat gebaseerd is op het verder inoefenen van de minimale woordparen.

De kleuters kunnen zo zelf een beweging verzinnen bij één minimaal woordpaar zoals bv. "rat en lat".

De ko vertelt een verhaal en als de kleuters deze woorden horen mogen ze de bewegingen uitvoeren die bij het woord "rat en lat" horen. Als dit goed lukt kan men nadien een tweede minimaal woordpaar toevoegen zoals vb. lijst en rijst.

De ko vertelt nu een verhaal waarin de woorden "lijst en rijst" aan bod komen. Als de kleuters deze woorden horen mogen ze de bijhorende bewegingen uitvoeren.

De ko voert nadien nog eens alle bewegingen uit die de kleuters zelf gevonden hebben bij de minimale woordparen "rat, lat, rijst en lijst" gezamenlijk uit. Als de ko ziet dat alle kleuters de bewegingen onder de knie hebben kan men het nog moeilijker maken door de twee verschillende verhalen aan elkaar te linken en één verhaal te vertellen waarbij de 4 minimale woordparen aan bod komen.

De ko vertelt het verhaal volledig en de kleuters mogen de bijhorende bewegingen uitvoeren als ze de minimale woordparen "rat, lat, lijst en rijst" horen. Als ze deze woorden niet horen staan de kleuters stil.

3. Vertelprenten verkennen en linken aan leefwereld.

Bij elke week hoort een anekdote. Hier zijn steeds enkele vertelprenten aan verbonden. Deze week verken je samen met de kleuters de prenten van week 2. Op deze prenten staan: rib, lat, rat. Ga met de kleuters in gesprek hierover.

Je kan hierbij vragen stellen als:

- Wat zie je op de prenten?
  - Gebruik je deze voorwerpen zelf?
  - Waarvoor gebruik je een lat? Wie gebruikt dat?
  - Wie kent er dat diertje? Welk geluid maakt een rat?
  - Wij hebben samen met Jules geleerd over onze botten, Wie weet onze rib zitten. We raken samen onze rib aan.
  - Wat kunnen we allemaal doen met onze lip? Of met onze lippen? Kusjes gooien, rare geluidjes maken, sip kijken,....
  - Wat zou Kaatje aan het doen zijn op de prenten?
- De kleuters kunnen bij de prenten ook hun eigen anekdotes of verhalen vertellen. Ook kunnen de echte voorwerpen er bijgehaald worden zoals een lat en een knuffelrat. Vervolgens kan je de concrete voorwerpen linken aan de prenten en hier kunnen weer nieuwe vragen worden gesteld. Op zijn beurt komen hier dan weer nieuwe verhalen aan te pas van de kleuters uit.

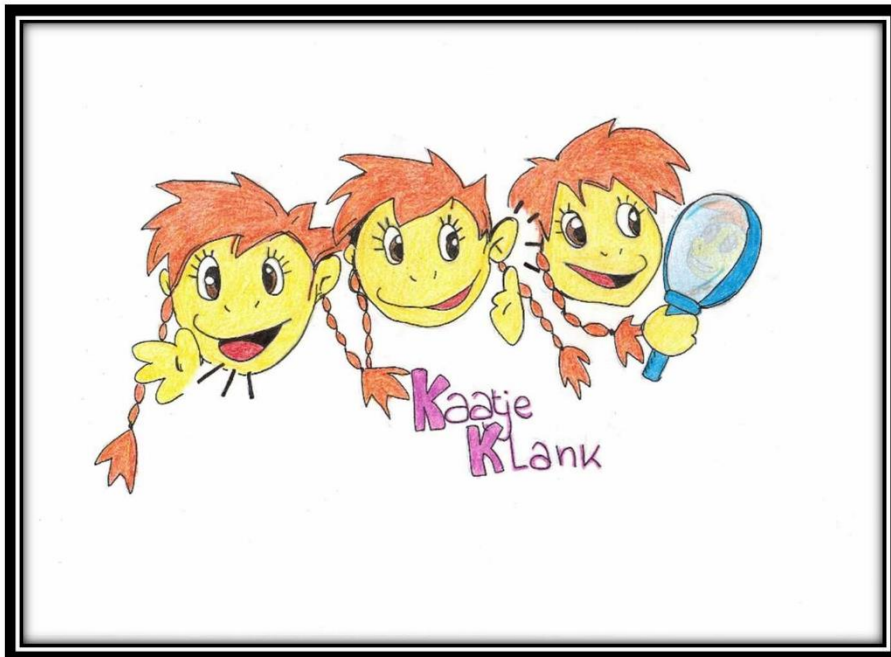
Verwerking

Er wordt gepeild naar de beleving van de kleuters. Vonden ze het leuk? Wat vonden ze gemakkelijk/moeilijker? Ze mogen vertellen over hun ervaringen.

KAATJE KLANK

Preteaching traject

februari – juni 2016

LESFICHES

Week 1: EHBK-fiche

1/ Articulatie

Hoe articuleer je /s/? De klank /s/ is een klank die je lang kan aanhouden. Je voelt een luchtstroom die vooraan uit de mond ontsnapt.

Je kan een /s/ op twee plaatsen maken: boventands of ondertands. Beide s'en zijn goed, zolang ze zuiver klinken. Bij een boventandse /s/ wordt de tong met de randen tegen de bovenkiezen en het hard verhemelte gelegd. De tongpunt leunt aan tegen de boventandkas. Bij een ondertandse /s/ wordt de tongpunt tegen de ondertanden aangelegd.

Op foto 1 zie je dat de lippen lichtjes van elkaar verwijderd zijn. De boventanden liggen losjes over de ondertanden. De tong is niet te zien en bevindt zich achter de tanden.

FOTO 1: Mondbeeld
correcte /s/-klank

Lispelen is een veel voorkomende articulatiefout in het Nederlands. We spreken van 'lispelen' als je je tong tussen de tanden plaatst bij de articulatie van 's' (zie foto 2).

FOTO 2: Mondbeeld
lispelende /s/-klank

Hoe kan je kleuters corrigeren?

- "Verstop je tong achter je tanden. Ik mag jouw tong niet zien."
- Een kleuter kan zichzelf corrigeren door te kijken naar zijn/haar eigen mondbeeld in een spiegel. Laat een kleuter ook eens kijken naar het mondbeeld van een andere kleuter. De andere kleuter of jijzelf zijn dan een voorbeeld. Je kan dan best samen in de spiegel kijken.

2/ Schriftbeeld

Bied bij de klank ook de letter aan als visuele ondersteuning. Het lettertype dat je kiest is hetzelfde als in de leesmethode die in jullie school in het eerste leerjaar gebruikt wordt.

Bied ook het schriftbeeld aan van de woorden met een zuivere klank-tekenkoppeling, zoals sok en Sint. 'Cent' is verwarrend omdat de letter c wordt uitgesproken als 's'. Cent bied je dus best niet als geschreven woord aan.

3/ Pictogrammen

Je kan pictogrammen gebruiken wanneer je een spel speelt.

Bv Het pictogram 'duimen' kan je tonen bij het duimenspel. We voorzien ook een pictogram voor het luisterbewegingsspel.

4/ Duimenspel

Wanneer de kleuters vaak naar elkaar kijken op zoek naar het juiste antwoord, kan je hen vragen om eerst de duimen achter de rug te verstoppen. Pas op teken van de juf mogen ze hun duim tonen.

Je kan ook de kleuters ook andere acties laten doen, bv tong uitsteken, voet omhoog/omlaag doen, een rood/groen bordje omhoog steken, een zelfgemaakte duim omhoog steken, een vliegenmepper waarmee je op de letter /s/ slaat, kaartjes met een boze en een blije Kaatje, een stap naar voor bij het horen van /s/, ...

Maak het duimenspel aantrekkelijker door er een doe-opdracht aan te koppelen. Enkele mogelijkheden: een kleuter draait een prent om, je koppelt er een raadseltje aan (bv Je doet het aan je voet en het begint met ssss...), je betreft hun namen of voorwerpen/woorden uit het BC van de week.

Kaatje verspreekt zich vaak tijdens de anekdote. Als je voelt dat de betrokkenheid daalt tijdens andere activiteiten zoals het duimenspel, kan je Kaatje opnieuw enkele versprekingen laten zeggen.

5/ Spelletjes combineren

Voor kleuters kan het saai worden als je bijvoorbeeld eerst alle woorden bespreekt en pas daarna het foneemdetectiespel of duimenspel speelt. Tip: Combineer twee spelletjes. Zo kan je een kleuter een prent laten omdraaien. Je benoemt samen met de kleuters de prent en luistert direct of ze /s/ horen in dat woord. Daarna ga je over naar de volgende prent die een kleuter mag omdraaien.

6/ Preteaching met een kleine groep

Les 1.2. en 1.4 voer je uit met een groep taalzwakkere kleuters, kleuters met een laag opgeleide moeder en kleuters die moeite hebben met klankbewustzijn. Dit is een vorm van preteaching voor de lessen 1.3 en 1.5 in grote groep.

7/ Kaatje Klank tijdens het onthaal, het koek- en drankmoment of andere momenten

Je kan een (deel van een) Kaatje Klankactiviteit ook doen tijdens het onthaal of het koek- en drankmoment.

'Kaatje Klank' ook op een andere manier moet aan bod komen. Door 'Kaatje Klank' te integreren in alledaagse activiteiten kan je op een impliciete manier werken aan het klankbewustzijn van kinderen. Ik denk hierbij aan Kaatje die tevoorschijn komt bij:

- Het invullen van het register: 'Goedemorgen Sebastiaan! Ooh, hoor ik daar mijn lievelingsklankje in jouw naam? Het klankje ssssss?'
- Het opruimen : 'Ruim nu alle voorwerpen op die beginnen met het klankje /s/ (bijvoorbeeld stiften).
- Boekentas maken: 'Alle kleuters met het klankje 'sssssss' in hun naam mogen hun boekentas gaan maken!'

Les 1.1: Wie is Kaatje Klank?

Materiaal: Kaatje Klank, prentenhouder/tafeltje, prenten 1/2/4/5, sok, prent met letter /s/, vertelprenten

INLEIDING

1. Spreekopwarmer

3 min

- Ko: Hé, ik hoor een geluid, een zacht geluid. 'Ssssst'. Laten we het allemaal stil maken. 'Ssssst'. Doe maar mee. Horen jullie het geluid ook?
De kleuteronderwijzeres (ko) wijst naar de koffer en zingt zachtjes het opruimlied. Ze zingt geen woorden, maar vervangt de woorden door /s/.
- Ko: Het geluid komt uit die koffer. Laten we kijken wat er in de koffer zit.
Ko haalt een pop 'Kaatje Klank' (KK) tevoorschijn en speelt een toneeltje:
- Ko: Hé, wie ben jij?
KK: Goeiemorgen juf en vriendjessss. Ik ben Kaatje Klank.
Ko: Dag Kaatje Klank. Ik ben juf xxx en dit zijn de vriendjes van de tweede kleuterklas.
Wij hoorden een vreemd geluid. Wat was dat?
KK: Oh, ik was een liedje aan het zingen. Luister maar!
KK zingt opnieuw het opruimlied, maar dan met de klank /s/.
- KK: Ik vind klanken ssssuper. Deze week vind ik de klank /s/ sssuper. /s/ zoals in sssssssslang, of /s/ van 'sst, stil zijn'. Doen jullie mee? (slang nadoen en sst)
- Ko: /s/ is een ssssuperklank, want je kan die heel lang maken: sssssssssssss. Kunnen jullie dit ook? We maken samen een hele lange /s/, zo lang mogelijk. Samen (2x)
- KK: Wat knap! Kunnen jullie ook een hele korte /s/ zeggen? Samen (2x)
- KK: Deze week zullen we spelletjes spelen met het klankje /s/. Kijk zo ziet de letter /s/ eruit.
Ko hangt de letter /s/ omhoog.

2. Klankwaarneming /s/

3 min

- Ko: Hé Kaatje, ik kan een gekke /sss/ zeggen.
De ko steekt haar tong tussen haar tanden.
- KK: Juf, ik zie jouw tong tussen jouw tanden!
KK: Welke kleuter ziet zijn tong als hij /s/ zegt?
Kan je de tong zien van het vriendje dat naast jou zit? Kijk maar eens.
Er zijn kleuters waarbij je de tong ziet, maar er zijn er ook waarbij je de tong niet ziet.
Juf (NAAM), kan jij je tong zien?
- Ko: Nee, mijn tong is verstopt achter mijn tanden. Je kan mijn tong niet zien, want die zit achter de tanden.
- KK: We proberen eens allemaal onze tong te verstoppen achter de tanden, zodat we hem niet meer kunnen zien. Dan zeggen we een korte /s/. Samen: /s/ (3x proberen).
Kaatje Klank komt eens bij alle kleuters kijken met een spiegel.
Feedback: Als het niet lukt voor een kleuter om de tong achter de tanden te brengen bij /s/, dan geef je positieve bevestiging: 'goed geprobeerd!'. Je laat de kleuters eerst de tong achter de tanden verstoppen, daarna laat je de kleuters /s/ zeggen. Een andere mogelijkheid is dat je de kleuters eerst /s/ laat zeggen, waarna ze geleidelijk de tong achter de tanden moeten brengen. De Ko moedigt de kleuters aan om in de spiegel te blijven kijken. KK komt ook eens meekijken in de spiegel terwijl de kleuters oefenen.

Tip: Je kan de spiegel in het KK-hoekje zetten, zodat de kleuters op eigen initiatief kunnen kijken in de spiegel.

MIDDEN: Minimale woordparen**1. Luisteren: duimenspel**

3 min

KK: Ik vind het klankje /s/ sssuper. Ik ken een leuk spelletje!

De juf zegt allemaal klankjes, zoals /r/ en /k/ en /m/. Als KK /s/ zegt, dan doen we onze duim omhoog.

Als KK een ander klankje zegt, dan blijft de duim op onze schoot liggen.

Eerst oefenen: duim omhoog, op de schoot

Oefen met afzonderlijke klanken: /s/, /m/, /p/, /s/, /r/, /s/, /s/, /w/, /s/, /t/, /f/, /s/, /g/

Je kan het moeilijker maken door de kleuters hun ogen te laten sluiten.

2. Luisteren: anekdote

2 min

Je vertelt de anekdote met de vertelprenten.

KK: Ik wil jullie een verhaal vertellen. Gisteren heb ik Zwarte piet en de wind gezien (P1). De wind zat op zijn paard/ezel en hij had een lange rode mantel aan.

PAUZE (kleuters reageren)

Ko: Kaatje Klank, wij hoorden wwind. Bedoel je sssint (P1)?

KK: Oh ja ja, dat bedoel ik. Ik bedoel wind, euh neen, sssint.

KK: En de sssint had een cadeautje voor me mee. Kijk eens, een rok (P2)! Mooi hé! Die rok zal mooi passen aan mijn voet.

PAUZE (kleuters reageren)

Ko: Hé dat is vreemd. Een rok aan jouw voet? Je zei 'rrrrok', maar bedoel je sssok (P2)?

KK: Ja, dat bedoel ik. Ik bedoel rok, eh nee, sssok. Een sok aan mijn voet.

3. Luister-bewegingsspel

5 min

P1: Dit is de **Sint** (wijs naar prent, nadruk op s). Wie is dit? (wijs naar prent) Iedereen: 'Sint'. Hoe beelden we Sint uit? Wie heeft een idee? Bv. stappen met een staf. Samen uitbeelden.

P4: Dit is de **wind** (wijs naar prent, nadruk op w). De wind waait buiten. Je kan wind nadoen door te blazen. Wat is dit? (wijs naar prent) Iedereen: 'wind'. Hoe beelden we wind uit? bv blazen. Samen uitbeelden.

Je speelt het luisterbewegingsspel met de woorden 'Sint' en 'wind'.

Luisterbewegingsspel:

Ko houdt een hand voor de mond en zegt Sssint. De kls luisteren en beelden het woord daarna uit. Als een kl wwind uitbeeldt ipv Sssint, dan geeft de ko neutrale feedback:

Ko: Jij beeldt 'wind' wwww ind uit, maar ik hoorde sssss int. Kaatje Klank, bedoel je wwind of sssint? KK herhaalt nog eens 'Sint', met nadruk op s.

Kaatje Klank herhaalt de woorden enkele keren, steeds sneller: 'sint' - 'sint' - 'wind' - 'sint' - 'wind' - 'wind'

Ko: We maken het wat moeilijker. Ik doe er twee woorden bij. Wat beeld ik nu uit?

P5: Dit is een **rok** (wijs naar de prent, nadruk op r). De rok is een kledingstuk voor meisjes. Het meisje heeft een rok aan. Wat is dit? (wijs naar prent) Iedereen: 'rok'. Wie heeft een rok aan? Hoe beelden we rok uit? bv ronddraaien met een rokje aan. Samen uitbeelden.

P2: Dit is een **sok** (wijs naar prent, nadruk op s). Een sok lijkt op een kous. Je doet een sok aan jouw voet.

Wat is dit? (wijs naar prent) Iedereen: 'sok'. Welke kleur hebben jullie sokken?

Hoe beelden we sok uit? bv een sok aandoen. Samen uitbeelden.

Je voegt de woorden 'sok' en 'rok' toe aan het luisterbewegingsspel: 'sok' - 'rok' - 'sok' - 'sok' - 'rok'

SLOT**1. Spreekafsluiter**

1 min

KK: Jullie hebben dit ssssuper gedaan! Gaap, ik ben moe geworden. Ik ga terug in mijn koffer kruipen en sssslapen. Maken jullie het heel ssssstil? Ssst. Samen (2x)

Als jullie me de volgende keer willen wakker maken, moeten jullie opnieuw het wachtwoord zeggen:

'De sssok van Sssstint'. Samen: 'De sssok van sssint.' (2x)

Ko stopt KK en de prenten in de koffer en doet de koffer dicht.

Les 1.2: Wat is het wachtwoord?

Materiaal: tafeltje, koffer, Kaatje Klank, prentenhouder, prenten 1/2/4/5

Groepsamenstelling: homogene groep van taalzwakkere kls die moeite hebben met foneembewustzijn

INLEIDING

1. Spreekopwarmer

1 min

De ko zet de koffer met Kaatje Klank (KK) op het tafeltje.

Ko: We maken KK wakker. Hoe kunnen we dit doen? (kls antwoorden: met een wachtwoord)

'De sssok van Ssssint'. Samen: 'De sssok van sssint.' (2x)

De ko probeert het eerst alleen, daarna met alle kleuters samen.

2. Wachtwoord

3 min

KK wordt wakker. Ze groet de kinderen.

KK: Oh, jullie hebben me wakker gemaakt met het klankje /s/, sssuper!

KK: Kunnen jullie nog eens allemaal /s/ zeggen, want ik hoor /s/ zo graag.

KK: Ik kom kijken naar jullie mond, want jullie maken /s/ met jullie mond.

Ik kijk of jullie tanden goed verstopt zitten!

Ssssssssssssuper goed gedaan!

We proberen een korte /s/, een lange /s/, een stille /s/ en een luide /s/ met de tong verstopt achter de tanden. Ondertussen kom ik rond met mijn spiegel. Kijk ook eens naar elkaar.

KK: Als jullie me de volgende keer willen wakker maken, moeten jullie opnieuw het wachtwoord zeggen:

'De sssok van Ssssint'. Samen: 'De sssok van sssint.' (2x)

KK: **Vandaag zullen we weer spelletjes spelen met het klankje /s/. Kijk zo ziet de letter /s/ er weer uit.**

Ko wijst naar de letter /s/ die omhoog hangt.

MIDDEN: Minimale woordparen

1. Luisteren: anekdote herhalen

2 min

Prent P1 en P2 zijn zichtbaar voor alle kleuters.

KK: Weet je nog wat ik vorige keer vertelde? Je kan een kleuter het verhaal laten navertellen. Nadien herhaalt KK het nog eens en maakt ze spreekfoutjes:

Gisteren heb ik Zwarte piet en de **wind** gezien (P1).

De wind zat op zijn paard/ezel en hij had een lange rode mantel aan.

PAUZE (kleuters reageren)

Ko: Kaatje Klank, wij hoorden wwind. Bedoel je ssssint (P1)?

KK: Oh ja ja, dat bedoel ik. Ik bedoel wind, euh neen, ssssint.

KK: En de ssssint had een cadeautje voor me mee. Kijk eens, een **rok** (P2)! Mooi hé! Die rok zal mooi passen aan

mijn voet.

PAUZE (kleuters reageren)

Ko: Hé dat is vreemd. Een rok aan jouw voet? Je zei 'rrrrok', maar bedoel je sssok (P2)?

KK: Ja, dat bedoel ik. Ik bedoel rok, eh nee, sssok. Een sok aan mijn voet.

2. Foneemdetectie met INTENSE BEGELEIDING

5 min

Ko: Wat beeld ik uit? Je doet een gebaar en de kleuters raden het bijpassende woord. Om het spel te vereenvoudigen kan je telkens twee prenten tonen waaruit de kleuters kiezen..

Ko: Dit is de **Sint** (P1) (wijs naar de prent en woordbeeld, nadruk op /s/ Wie is dit? (wijs naar de prent) Iedereen samen: 'Sint'. Wat hebben jullie gekregen van de Sint? 2 kls aanduiden om te antwoorden In het woordje Ssssint horen we /sss/. **KK toont de prent van Sint en toont ook dat het geschreven Woord 'Sint' starten met de letter /s/. De prent van Sint wordt bij de letter S omhoog gehangen.**

KK: In welke woorden horen we nog /s/?

Duimenspel: Herhaal nog eens de instructies: Als je /s/ hoort in een woord, dan doe je de duim omhoog. Hoor je /s/ niet in het woord, dan doe je de duim naar beneden

Ko: Dit is een **sok** (wijs naar de prent, de echte sok en het woordbeeld, nadruk op s). Een sok lijkt op een kous. Je doet een sok aan je voet. Wat is dit? (wijs naar de prent) Iedereen: 'sok'. Welke kleur hebben jullie sokken? 2 kls aanduiden
 Hoor je /s/ in **sok** (P2), sss ok? Kijk naar mijn mond. Sss ok. Iedereen: sss ok. Hoor je de klank /s/ in sss ok? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Ja, ik hoor /s/ in sok. (, prent in de houder). **Je ziet ook de letter s in het woordje 'sok' staan.** Wijs naar woordbeeld.

Ko: Dit is een **rok** (wijs naar de prent, de echte rok en het woordbeeld, nadruk op r). Een rok is een kledingstuk voor meisjes. Het meisje heeft een rok aan. Wat is dit? (wijs naar de prent) Iedereen: 'rok'. Wie heeft in onze klas een rok aan? 2 kls aanduiden
 Hoor je /s/ in **rok** (P5), rrr ok? Kijk naar mijn mond. Rrr ok. Iedereen: rrr ok. Hoor je de klank /s/ in rrr ok? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Neen, ik hoor geen /s/ in rok. (, prent onder tafel). En je ziet ook geen s in het woordje 'rok'. Wijs naar het woordbeeld. Tot slot herhaal je met de kleuters de woorden met een /s/.

Ko: Dit is de **wind** (P4) (wijs naar de prent en woordbeeld, nadruk op /w/). De wind is lucht die beweegt. Je kan wind nadoen door te blazen. Zullen we allemaal eens blazen? Samen met de kleuters blazen. Wat is dit? (wijs naar de prent) Iedereen: 'wind'. Hoe kan je op de prent zien dat er wind is? 2 kls aanduiden
 Hoor je de klank /s/ in **wind** (P4), www ind? Kijk naar mijn mond. Www ind. Iedereen: www ind. Hoor je de klank /s/ in www ind? Neen, ik hoor geen /s/ in www ind. (duim omlaag , prent onder tafel). En je ziet geen s in het woord 'wind' staan! Wijs naar woordbeeld. Iedereen samen: www ind.

Ko: In welke woorden hoor je een /s/? Samen: Sssint en sssok

SLOT

1 min

1. Spreekafsluiter - wachtwoord

KK: Sssuper gedaan! Gaap, ik ben moe geworden. Ik ga terug in mijn koffer kruipen en slapen. Maken jullie het heel stil? **Ssst**. Samen (2 x)

KK: Vooraleer ik ga slapen en de koffer dicht kan, moet ik het wachtwoord zeggen. Weten jullie het wachtwoord nog? **'De sok van Sint'**. Samen (2x).

Les 1.3: Betaal ik met tenten of centen?

Materiaal: tafeltje, koffer, Kaatje Klank, prentenhouder, prenten 1/2/3/4/5/6, vertelplaten

INLEIDING

2 min

1. Spreekopwarmer

De kls maken het stil: ssss... (samen)

2. Wachtwoord + korte waarneming

Daarna halen we KK erbij. KK zit nog in haar koffer en ze slaapt.

Ko: Hoe moeten we KK wakker maken? Oh ja, we moeten een wachtwoord zeggen! Wie kent het wachtwoord nog? **'De sok van Sint'**

De kls herhalen het 2x (eens gewoon en eens luid).

KK: Goeiemorgen vriendjessss! Wat ssssUPER dat jullie het wachtwoord nog kennen. De ssssok van ssssint. Weten jullie nog welk klankje ik ssssUPER vind?

Kls antwoorden.

Juist ja, sss. **Ko wijst naar de letter /s/ die omhoog hangt.**

Zeg het nog eens allemaal heel luid, want ik hoor /s/ toch zo graag! Ik kom nog eens kijken of jullie tong goed verstopt zit!

MIDDEN: Minimale woordparen

1. Luisteren: anekdote

2 min

KK: Zeg, weten jullie nog dat ik vertelde dat ik Zwarte piet en de wind gezien had?

Ko: Kaatje Klank, we hoorden wwwind. Je bedoelt Ssssint. /w/ en /s/ aanhouden

KK: Oh ja ja, dat bedoel ik. Ik bedoel wind, euh neen, Ssssint. Ik moet jullie nog iets vertellen. De wind, euh neen, de Ssssint had maar één sssok mee. Hij was de tweede sssok vergeten. Daarom gaf hij mij **tenten** (P3). Met die tenten kan ik dan een tweede sok in de winkel kopen.

PAUZE (kleuters reageren)

Ko: Kan je met tenten iets kopen in de winkel? In een tent (P6) slaap je toch? Je zei 't t t tenten'. Of bedoel je **'centen'** (P3)? /t/ herhalen en /s/ aanhouden

KK: Oh ja, dat bedoel ik. Ik bedoel tentjes, euh neen, ssssentjes. Centjes om te betalen.

3. Foneemcategorisatie MET MATIGE BEGELEIDING

3 min

KK: In het woordje Ssssint horen we /sss/. KK toont de prent van Sint en toont ook dat het geschreven Woord 'Sint' starten met de letter /s/. De prent van Sint wordt bij de letter S omhoog gehangen.

KK: In welke woorden horen we nog /s/?

P2: Dit is een **sok** (wijs naar de prent, de echte sok en het woordbeeld, nadruk op s). Een sok lijkt op een kous. Je doet een sok aan je voet. Wat is dit? (wijs naar de prent) Iedereen: 'sok'.
Welke kleur hebben jullie sokken? 2 kls aanduiden

 Hoor je /s/ in **sok** (P2), sss ok? Kijk naar mijn mond. Sss ok. Iedereen: sss ok. Hoor je de klank /s/ in sss ok? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Ja, ik hoor /s/ in sok. (, prent in de houder). **Je ziet ook de s in het woordje 'sok' staan.** Wijs naar woordbeeld.

P5: Dit is een **rok** (wijs naar de prent, de echte rok en het woordbeeld, nadruk op r). Een rok is een kledingstuk voor meisjes. Het meisje heeft een rok aan. Wat is dit? (wijs naar de prent) Iedereen: 'rok'.

Wie heeft in onze klas een rok aan? 2 kls aanduiden

 Hoor je /s/ in **rok** (P5), rrr ok? Kijk naar mijn mond. Rrr ok. Iedereen: rrr ok. Hoor je de klank /s/ in rrr ok? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Neen, ik hoor geen /s/ in rok. (, prent onder tafel). En je ziet ook geen s in het woordje 'rok'. Wijs naar het woordbeeld.
Tot slot herhaal je met de kleuters de woorden met een /s/.

P3: Dit zijn **centen** (wijs naar de prent, nadruk op s). Met centen kan je betalen in een winkel.

Wat is dit? (wijs naar de prent) Iedereen: 'cent'.

Wie heeft zelf al eens betaald met centen? In welke winkel? (2 kls antwoorden)

Hoor je de klank /s/ in **cent**, sssss ent? Kijk naar mijn mond. Ssss ent. Iedereen: ssss ent. Hoor je de klank /s/ in cent, sssss ent? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Ja, we horen /s/ in cen. (duim , P3 ophangen).

! Omdat er soms geen zuivere klank-tekenkoppeling is, bieden we deze keer het geschreven woord niet aan.

P6: Ko: Dit is een **tent** (wijs naar de prent, nadruk op t). In een tent kan je slapen. Wat is dit?

(wijs naar de prent) Iedereen: 'tent.' Wie heeft er al in een tent geslapen?

Waar stond die tent? (2 kls antwoorden)

Hoor je de klank /s/ in **tent**, t t t t ent? Kijk naar mijn mond: t t t t ent. Iedereen: tent. Hoor je de klank /s/ in tent, t t t t ent? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Nee, we horen geen /s/ in tent. (duim , P6 omgekeerd ophangen)

KK: In welke namen horen we /s/?

Ko kiest een kl waarvan de naam start met /s/ (bv Sofie, Cynthia) en een kl wiens naam geen /s/ bevat. Let wel, kies geen naam met /s/ achteraan of in het midden (Roos, Tessa). Als kls zelf ontdekken dat /s/ voorkomt in hun naam, kan je daar wel op ingaan. Indien er geen kls in de klas aanwezig zijn waarvan de naam start met /s/, kan je de familienamen betrekken, namen van kls uit een andere klas, namen van leerkrachten, namen van televisiepersonages (bv. Samson, Simon, Sarah, Sanne,...).

Ko: Hoor je de klank /s/ in **NAAM**? Kijk naar mijn mond. sss NAAM. Iedereen: sss NAAM.

Hoor je de klank /s/ in **ss NAAM**? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Ja/nee, ik hoor (geen) /s/ in sss NAAM (duim omhoog/omlaag, naamsymbool in houder).

SLOT	1 min
1. Spreekafsluiter	
KK: Goed gedaan! Gaap, ik ben moe geworden. Ik ga terug in mijn koffer kruipen en slapen. Maken jullie het heel stil? Ssst . Samen (2 x)	
2. Wachtwoord	
KK: Vooraleer ik ga slapen en de koffer dicht kan, moet ik het paswoord zeggen. Het paswoord voor morgen is een beetje langer: ' De sok van Sint stinkt! ' Samen (2x). De ko stopt KK en de prenten in de koffer en doet de koffer dicht.	

Les 1.4: Taalspel in kleine groep

Materiaal: tafel, koffer, KK, voorwerpen die de ko verzamelt: sok, rok, cent, tent, (cd, bal), zak van de Sint (prenten 2,3,5,6,6a,6b)

Groepssamenstelling: homogene groep van taalzwakkere kls die moeite hebben met foneembewustzijn

INLEIDING

1 min

1. Spreekopwarmer

De kls maken het stil: sssst (samen)

2. Wachtwoord

Daarna halen we KK erbij. KK zit nog in haar koffer en ze slaapt.

Ko: Hoe moeten we KK wakker maken? Oh ja, we moeten een wachtwoord zeggen! Wie kent het wachtwoord nog? 'De sok van Sint stinkt'

De kls herhalen het 2x (gewoon en luid).

KK: Goieimorgen vriendjessss! Wat ssssuper dat jullie het wachtwoord nog kennen. De ssok van ssint sstinkt. Weten jullie nog welk klankje ik ssssuper vind? Juist ja, /s/. Zeg nog eens allemaal /s/ heel lang.

Ko wijst naar de letter /s/ die omhoog hangt.

KK: Ik kom kijken naar jullie mond, want jullie maken /s/ met jullie mond.

Ik kijk of jullie tanden goed verstopt zitten!

Ssssssssssssuper goed gedaan!

MIDDEN: Minimale woordparen

1. Taalspel: raadsel

3 min

Dit spel wordt gespeeld met concreet materiaal of prenten die de ko op voorhand verzamelt. **Voeg hier gerust woorden toe die starten met een /s/ uit het BC van de week.**

Kk stalt enkele voorwerpen uit op tafel. Daarna geeft ze een raadsel en de kls raden het bijhorende voorwerp. Als het voorwerp geraden is, legt de ko het voorwerp aan de kant. De kls herhalen telkens samen de naam van het voorwerp. Indien je geen passend voorwerp vindt, mag je de prent gebruiken.

Ko: Het lijkt op een kous. Je doet het aan jouw voet. Het begint met sssss. Wat is het? Sok (P2)

Ko: Je kan ermee betalen in een winkel. Het begint met sssss. Wat is het? Cent (P3)

Ko: Het is een kledingstuk voor meisjes. Het begint met rrrrr. Wat is het? Rok (P5)

Ko: Je kan erin slapen en het is gemaakt van doeken. Het begint met t. Wat is het? Tent (P6)

Ko: Het is rond en je kan ermee voetballen. Het begint met b. Wat is het? Bal (P6a)

Ko: Het is rond, glanzend en als je het in de radio stopt, dan speelt er muziek. Het begint met een ssss. Wat is het? Cd (P6b)

Tip: Combineer dit spel met de lesactiviteit 'foneemcategorisatie'. Na elk geraden woord doe je het duimenspel waarbij de kleuters aangeven of ze al dan niet een /s/ horen.

2. Foneemcategorisatie MET MATIGE BEGELEIDING

9 min

Week 1: dag 4

De Sint verzamelt cadeautjes voor KK. In zijn zak komen enkel sssspulletjes met een /s/. De kls moeten twee groepjes maken: een groepje met spulletjes met woorden/namen met /s/. Deze spulletjes komen in de zak. De spulletjes met voorwerpen zonder /s/ worden aan de kant gelegd.

! Pas de mate van begeleiding aan de groep aan!

Tip: Laat de kleuters zelf de voorwerpen of prenten nemen en nadien in de zak leggen.

Zorg er wel voor dat de kleuters steeds in groep antwoorden op de vragen.

Een kl kiest een voorwerp. Daarna vraagt de Ko aan alle kls:

Ko: Hoor je /s/ in **sok**, sssss ok? Kijk naar mijn mond. Ssss ok. Iedereen: ssss ok. Hoor je de klank /s/ in sok, sssss ok? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Ja, we horen /s/ in sok. (duim , voorwerp wordt in de zak gelegd.)

Ko: Hoor je /s/ in **rok**, rrrrr ok? Kijk naar mijn mond: rrrrr ok. Iedereen: rrrrr ok. Hoor je de klank /s/ in rok, rrrrr ok? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Nee, we horen geen /s/ in rok. (duim , voorwerp wordt aan de andere kant van de tafel gelegd.)

Als de oefening met matige begeleiding vlot loopt, kan je overschakelen naar lichte begeleiding:

Ko: Hoor je /s/ in tent, t t t ent? Iedereen: tent. (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Nee, we horen geen /s/ in tent. (duim)

Ko: Hoor je /s/ in cent, ssss ent? Iedereen: ssss ent. (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Ja, we horen /s/ in cent. (duim)

Ko: Hoor je /s/ in cd, ssssee dee? Iedereen: sssseedee. (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Ja, we horen /s/ in cd. (duim)

Ko: Hoor je /s/ in bal, b b b al? Iedereen: tent. (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Nee, we horen geen /s/ in bal. (duim)

Tot slot herhaal je met de kls de woorden met een /s/.

Ko: In welke woorden hoor je een /s/? Samen: sok, cent, cd (/s/ aanhouden)

SLOT	2 min
1. Spreekafsluiter	
<p>KK vindt dat alle kls sssuper hun best hebben gedaan. Kaatje Klank wordt er moe van. Ze vraagt alle kls om sssstil te worden, zodat ze russtig kan slapen. Iedereen: sssssssssssssssssss.</p>	
2. Wachtwoord	
<p>KK: Vooraleer je naar een hoekje mag, moet je eerst het paswoord zeggen. Dit gebeurt individueel of per twee. Weten jullie het paswoord nog? 'De sok van Sint stinkt'. Samen.</p>	
3. Naar de SWP	
<p>Ko: De kls met de klank /s/ in hun naam mogen eerst naar de SWP. Let wel, om uit de kring te mogen, moeten ze eerst het paswoord aan Kaatje zeggen.</p>	

Les 1.5: Taalspel in grote groep

Materiaal: tafel, koffer, KK, voorwerpen die de ko verzamelt: sok, rok, cent, tent, (cd, bal), zak van de Sint (prenten 2,3,5,6,6a,6b)

Groepssamenstelling: alle kleuters

INLEIDING

1 min

1. Spreekopwarmer

De kls maken het stil: sssst (samen)

2. Wachtwoord

Daarna halen we KK erbij. KK zit nog in haar koffer en ze slaapt.

Ko: Hoe moeten we KK wakker maken? Oh ja, we moeten een wachtwoord zeggen! Wie kent het wachtwoord nog? 'De sok van Sint stinkt'

De kls herhalen het 2x (gewoon en luid).

KK: Goeiemorgen vriendjessss! Wat ssssuper dat jullie het wachtwoord nog kennen. De ssok van ssint sstinkt. Weten jullie nog welk klankje ik ssssuper vind? Juist ja, /s/. Zeg nog eens allemaal /s/ heel lang.

Ko wijst naar de letter /s/ die omhoog hangt.

MIDDEN: Minimale woordparen

1. Taalspel: raadsel

3 min

Dit spel wordt gespeeld met concreet materiaal of prenten die de ko op voorhand verzamelt. **Voeg hier gerust woorden toe die starten met een /s/ uit het BC van de week.**

Kk stalt enkele voorwerpen uit op tafel. Daarna geeft ze een raadsel en de kls raden het bijhorende voorwerp. Als het voorwerp geraden is, legt de ko het voorwerp aan de kant. De kls herhalen telkens samen de naam van het voorwerp. Indien je geen passend voorwerp vindt, mag je de prent gebruiken.

Ko: Het lijkt op een kous. Je doet het aan jouw voet. Het begint met sssss. Wat is het? Sok (P2)

Ko: Je kan ermee betalen in een winkel. Het begint met sssss. Wat is het? Cent (P3)

Ko: Het is een kledingstuk voor meisjes. Het begint met rrrrr. Wat is het? Rok (P5)

Ko: Je kan erin slapen en het is gemaakt van doeken. Het begint met t t t t. Wat is het? Tent (P6)

Ko: Het is rond en je kan ermee voetballen. Het begint met llllll. Wat is het? Bal (P6a)

Ko: Het is rond, glanzend en als je het in de radio stopt, dan speelt er muziek. Het begint met een ssss. Wat is het? Cd (P6b)

Tip: Je kan dit spel combineren met lesactiviteit 'foneemcategorisatie'. Na elk geraden woord doe je het duimenspel waarbij de kleuters aangeven of ze al dan niet een /s/ horen.

2. Foneemcategorisatie MET MATIGE BEGELEIDING

9 min

De Sint verzamelt cadeautjes voor KK. In zijn zak komen enkel sssspulletjes met een /s/. De kls moeten twee groepjes maken: een groepje met spulletjes met woorden/namen met /s/. Deze spulletjes komen in de zak. De spulletjes met voorwerpen zonder /s/ worden aan de kant gelegd.

! Pas de mate van begeleiding aan de groep aan! Je kan ook de differentiëren in de mate van begeleiding om zowel de sterkere als de zwakkere kleuters aan te spreken.

**Tip: Laat de kleuters zelf de voorwerpen of prenten nemen en nadien in de zak leggen.
Zorg er wel voor dat de kleuters steeds in groep antwoorden op de vragen.**

Een kl kiest een voorwerp. Daarna vraagt de Ko aan alle kls:

Ko: Hoor je /s/ in **sok**, sssss ok? Kijk naar mijn mond. Ssss ok. Iedereen: ssss ok. Hoor je de klank /s/ in sok, sssss ok? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Ja, we horen /s/ in sok. (duim , een kleuter die flink meeluisterde, legt het voorwerp in de zak)

Ko: Hoor je /s/ in **rok**, rrrrr ok? Kijk naar mijn mond: rrrrr ok. Iedereen: rrrrr ok. Hoor je de klank /s/ in rok, rrrrr ok? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Nee, we horen geen /s/ in rok. (duim , een kleuter die flink meeluisterde, legt het voorwerp weg.)

Als de oefening met matige begeleiding vlot loopt, kan je overschakelen naar lichte begeleiding:

Ko: Hoor je /s/ in tent, t t t ent? Iedereen: tent. (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Nee, we horen geen /s/ in tent. (duim)

Ko: Hoor je /s/ in cent, sssss ent? Iedereen: sssss ent. (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Ja, we horen /s/ in cent. (duim)

Ko: Hoor je /s/ in cd, ssssee dee? Iedereen: sssseede. (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Ja, we horen /s/ in cd. (duim)

Ko: Hoor je /s/ in bal, b b b al? Iedereen: tent. (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Nee, we horen geen /s/ in bal. (duim)

Tot slot herhaal je met de kls de woorden met een /s/.

Ko: In welke woorden hoor je een /s/? Samen: sok, cent, cd (/s/ aanhouden)

SLOT

2 min

1. Spreekafsluiter

KK vindt dat alle kls sssuper hun best hebben gedaan. Kaatje Klank wordt er moe van. Ze vraagt alle kls om sssstil te worden, zodat ze russelsstig kan slapen. Iedereen: sssssssssssssssssssss.

2. Wachtwoord

KK: Vooraleer je naar een hoekje mag, moet je eerst het paswoord zeggen. Dit gebeurt individueel of per twee. Weten jullie het paswoord nog? **'De sok van Sint stinkt'**. Samen.

3. Naar de SWP

Ko: De kls met de klank /s/ in hun naam mogen eerst naar de SWP. Let wel, om uit de kring te mogen, moeten ze eerst het paswoord aan Kaatje zeggen.

Week 1: EHBK-fiche

1/ Articulatie

Hoe articuleer je /r/? Je kan de /r/-klank op twee manieren produceren:

1/ de 'tongpunt-r':

deze /r/ wordt vooraan in de mond gevormd. De tong(punt) is omhoog gericht en verdwijnt achter de boventanden. Je ziet de tong trillen tegen de tandkas.

FOTO mondbeeld tongpunt /r/

2/ de 'huig-r':

Deze /r/ wordt achteraan in de mond gevormd. De tong ligt immers beneden in de mond. Wat je niet kan zien is dat het achterste deel van de tong trilt tegen de huig.

FOTO mondbeeld huig /R/

Beide vormen zijn correct. Benadruk vooral dat ze hun tong moeten laten trillen.

Noot: De /r/-klank voor kleuters een moeilijke klank om te produceren en dient pas rond de leeftijd van 6 jaar beheerst te zijn.

2/ Schriftbeeld

Bied bij de klank ook de letter aan als visuele ondersteuning. Het lettertype is hetzelfde als in de leesmethode die in jullie school in het 1ste leerjaar gebruikt wordt.

3/ Pictogrammen

Je kan pictogrammen gebruiken wanneer je een spel speelt.

Bv Het pictogram 'duimen' kan je tonen bij het duimenspel. We voorzien ook een pictogram voor het luisterbewegingsspel.

4/ Duimenspel

Wanneer de kleuters vaak naar elkaar kijken op zoek naar het juiste antwoord, kan je hen vragen om eerst de duimen achter de rug te verstoppen. Pas op teken van de juf mogen ze hun duim tonen.

Je kan ook de kleuters ook andere acties laten doen, bv tong uitsteken, voet omhoog/omlaag doen, een rood/groen bordje omhoog steken, een zelfgemaakte duim omhoog steken, een vliegenmepper waarmee je op de letter /s/ slaat, kaartjes met een boze en een blij Kaatje, een stap naar voor bij het horen van /s/, ...

Maak het duimenspel aantrekkelijker door er een doe-opdracht aan te koppelen. Enkele mogelijkheden: een kleuter draait een prent om, je koppelt er een raadseltje aan, je betreft hun namen of voorwerpen/woorden uit het BC van de week.

Kaatje verspreekt zich vaak tijdens de anekdote. Als je voelt dat de betrokkenheid daalt tijdens andere activiteiten zoals het duimenspel, kan je Kaatje opnieuw enkele versprekingen laten zeggen.

5/ Spelletjes combineren

Voor kleuters kan het saai worden als je bijvoorbeeld eerst alle woorden bespreekt en pas daarna het foneemdetectiespel of duimenspel speelt. Tip: Combineer twee spelletjes. Zo kan je een kleuter een prent laten omdraaien. Je benoemt samen met de kleuters de prent en luistert direct of ze /r/ horen in dat woord. Daarna ga je over naar de volgende prent die een kleuter mag omdraaien.

6/ Kaatje tijdens het onthaal, het koek- en drankmoment of andere momenten

Je kan een (deel van een) Kaatje Klankactiviteit ook doen tijdens het onthaal of het koek- en drankmoment.

'Kaatje Klank' ook op een andere manier moet aan bod komen. Door 'Kaatje Klank' te integreren in alledaagse activiteiten kan je op een impliciete manier werken aan het klankbewustzijn van kinderen. Ik denk hierbij aan Kaatje die tevoorschijn komt bij:

- Het invullen van het register: 'Goedemorgen Remi! Ooh, hoor ik daar mijn lievelingsklankje in jouw naam? Het klankje rrrr?'
- Het koekmoment: 'Hallo, wat eten jullie daar? Zal ik jullie eens iets vertellen? Ik eet graag lijst, euh, ik bedoel rijst natuurlijk.'
- Het opruimen : 'Trrrrrrrring, tijd om op te ruimen! Allemaal samen: trrrrrrrrrrrrrrrring! 'Ruim nu alle voorwerpen met het klankje /r/ (bijvoorbeeld rode blokken, roze rokken, ringen ...).
- Boekentas maken: 'Alle kleuters met het klankje 'rrrr' in hun naam mogen hun boekentas gaan maken!'
- In de rij gaan staan: 'De kleuters met het klankje 'rrrr' in hun naam gaan eerst in de rij gaan staan, hierna de kindjes met het klankje 'ssss'.

6/ Preteaching met een kleine groep

Les 1.2. en 1.4 voer je uit met een groep taalzwakkere kleuters, kleuters met een laag opgeleide moeder en kleuters die moeite hebben met klankbewustzijn. Dit is een vorm van preteaching voor de lessen 1.3 en 1.5 in grote groep.

Les 2.1: Trrring ! Trrring !

Materiaal: tafeltje, koffer, KK, prentenhouder, prenten (7/8/10/11), papier, potlood, lat en eventueel wekker, naamsymbolen van de kls

INLEIDING

1. Spreekopwarmer

3 min

Ko: Lieve vriendjes. Dit weekend zag ik Kaatje Klank. Ze vertelde me dat we haar moesten wakker maken met een wekker. Maar ik heb geen wekker bij. Hoe kunnen we dit oplossen? door een wekker na te doen: /trrrr/

Ko: Laten we samen een luide /trrr/ maken!

Ko: Ja, KK wordt wakker!

KK: Goeiomorrrrrgen juf, goeiomorrrrrgen vrrrrriendjes. Ja hoorrrrr, ik ben al een eindje wakkerrrrrr. (/b/ langer en luider aanhouden)

Ko: Goeiomorgen KK, maar waarom spreek je zo vreemd?

KK: Ik sprrrrrreek een beetje vrrrrreemd vandaag, maar zoals jullie weten, hou ik enorrrrrm veel van klankjes. Deze week vind ik de klank /r/ heel leuk. Ik worrrrrd altijd zo vrrrrrrolijk als ik 's morrrrrrgens mijn wekkerrrrrr hoorrrrr rrrrrrinkelen. Dan doet hij trrrrrrrrrring! Doen jullie mee? Trrrrring! Samen (2x)

Ko: Oh, mijn wekker gaat soms echt heel luid. Dan doet hij TRRRRRRING! (/r/ langer en luider aanhouden) Kunnen jullie dit ook? Samen (2 x)

KK: Superrrr! Kunnen jullie dat ook heel stil en kort? Samen (2x)

KK: Deze week zullen we spelletjes spelen met het klankje /r/. Kijk zo ziet de letter /r/ eruit. Ko hangt de letter /r/ omhoog.

2. Klankwaarneming /r/

3 min

KK: Zeg, ik weet nog iets dat "rrrrrrrrrrrrrrrrrr" doet!

Ko: Wat dan? Je maakt ons nieuwsgierig!

KK: Wie kan raden wat het is? Laat de kls al eens raden.

Een tip: Het maakt dus het geluid /rrr/ en je kan er jouw tanden mee poetsen. Wat is het? Een elektrische tandenborstel.

Wie heeft er thuis ook een elektrische tandenborstel? (PAUZE) de kleuters antwoorden.

Ko: Laten we eens allemaal onze tanden poetsen met een elektrische tandenborstel. Hou hem goed vast. Let op: Je hebt een lange tandenborstel vast. Jouw hand zit niet voor jouw mond, maar naast jouw gezicht. Nu zetten we de knop aan we zeggen /trrrrr/.

Kleuters zeggen /rrrrr/, ze proberen /rrrr/ zo lang mogelijk aan te houden.

KK: Hé juf, als je rrrrrrrr zegt, dan trilt mijn tong. Mag ik eens kijken naar jouw tong? Oh ja, die trilt ook! Is dat bij de kleuters ook zo? Wie voelt zijn of haar tong trillen?

Kijk eens bij jullie vriendjes. Zien jullie de tong ook trillen? KK komt overal eens kijken.

KK: Zo, ik denk dat onze tanden nu goed gepoetst zijn! Nu even nog spoelen!

De juf neemt een slokje water (of doet alsof), houdt het hoofd achterover en gorgelt eens: RRRR

Tip: Je kan deze KK-sessie doen tijdens het drankmoment.

Ko: KK, als ik /RRR/ zeg, dan trilt mijn tong niet, maar dan trilt het achteraan in mijn mond.

KK: Oh, echt? Wie kan het ook zo laten trillen achteraan in de mond?

Kleuters gorgelen en proberen /R/ achteraan de mond te maken. KK komt overal eens kijken.

Ko: En hé Kaatje, ik kan nog een leuke /R/ maken! Ko briesst als een paard: haar lippen trillen.

KK: Waw, wie kan ook zo'n /r/ maken met de lippen? Probeer maar! KK komt overal eens kijken.

Tip: Deze activiteit kan je deze week kort herhalen tijdens koek- en drankmomenten.

Als het lukt om /r/ te produceren al gorgelend, kan je ook gorgelen met woordjes die starten met /r/ zoals rat, rok, rijst, namen die starten met /r/, ...

MIDDEN: Minimale woordparen	
1. Luisteren: duimenspel	3 min
<p>KK: Ik vind het klankje /r/ rrrrrrrrrreuzeleuk! De juf zegt allemaal klankjes, zoals /r/ en /k/ en /m/. Als juf /r/ zegt, dan doen we onze duim omhoog. Als de juf een ander klankje zegt, dan blijft de duim op onze schoot liggen. Eerst oefenen: duim omhoog, op de schoot. Oefen met afzonderlijke klanken: /r/, /s/, /m/, /r/, /p/, /s/, /r/, /r/, /l/, /w/, /r/, /t/, /r/, /j/, ... Om het moeilijker te maken laat je de kleuters de ogen te sluiten, zodat ze niet kunnen afkijken. Enkele alternatieven: tong uitsteken, voet uitsteken, een kaartje met /r/ omhoog steken, werken met rode en groen duimpjes, ...</p>	
1. Luisteren: anekdote	2 min
<p>Je vertelt de anekdote met de vertelprenten. KK: Ik wil jullie opnieuw een verhaal vertellen. In de kelder van mijn huisje woont een lat (P7). Het is dikke lat met een lange staart. PAUZE (kls reageren) Ko: KK, wij hoorden llllat. Bedoel je rrrrat (P7)? (/l/ en /r/ aanhouden) KK: Oh ja, dat bedoel ik. Ik bedoel lat, euh neen, rrrrat. KK: En die rrrrat eet de hele dag door. 's Nachts sluipt hij zelfs naar de keukenkast en eet hij alle lijst op (P8)! PAUZE (kls reageren) Ko: Hé, dat is vreemd. Een lijst eet je toch niet op? Je zei llllijst, maar bedoel je misschien rrrrijst (P8)? (/r/ en /s/ aanhouden) KK: Oh ja, dat bedoel ik. Ik bedoel lijst, euh neen, rrrrijst. De rat eet alle rijst op! Vreemd hé!?</p>	
3. Luister-reactiespel	5 min
<p>Ko: Wat beeld ik uit? Je kan er ook een raadspelletje van maken. Je doet een gebaar en de kleuters raden het bijpassende woord. Om het spel te vereenvoudigen kan je telkens twee prenten tonen waaruit de kleuters kiezen. P7: Dit is de rat (wijs naar de prent, nadruk op r). Een rat is een klein dier met een lange kale staart. Het is precies een grote muis. Wat is dit? (wijs naar de prent) Iedereen: 'rat'. Wie heeft al eens een rat gezien? Waar? (2 kls aanduiden om te antwoorden) ☹☹ Hoe beelden we rat uit? Wie heeft een idee? Bv. klein 'rattenstapje'. Samen uitbeelden. P10: Dit is een lat (wijs naar de prent, nadruk op l). Een lat gebruik je om iets te meten. Je kunt er ook een rechte lijn mee tekenen. Wat is dit? (wijs naar de prent) Iedereen: 'lat'. Wie wil eens een rechte lijn trekken met de lat op het papier? (1 kl aanduiden) ☹☹ Hoe beelden we lat uit? Bv. stokstijf stil staan. Samen uitbeelden. Je speelt het <u>luisterbewegingsspel</u> met de woorden 'rat' en 'lat'. Luisterreactiespel: Ko zegt snel na elkaar 'rat', 'rat', 'rat', 'rat', ... De kls luisteren en zetten telkens een stapje vooruit.. Als de Ko plots 'lat' zegt, moeten de kleuters stokstijfstil staan. Klaar?? Kaasje Klank herhaalt 'rat, rat, rat, rat, rat, lat, rat, rat, lat, rat, rat, lat, ...' steeds sneller.</p>	
SLOT	
1. Spreekafsluiter	1 min
<p>KK: Jullie hebben dit heel goed gedaan! Gaap, ik ben moe geworden. Ik ga terug in mijn koffer kruipen en slapen. Maken jullie me morgen terug wakker met het gerinkel van de wekker? Trrrrring trrrrrring! Samen (2x) (Ondertussen stopt de KO KK en de prenten in de koffer en sluit de koffer.) Je kan naast het rinkelen van de wekker ook een wachtwoord aanbieden: 'trip trip trip ... wat? Een rat!' Maak zeker gebruik van een sprekende gezichtsexpressie!</p>	

Les 2.2: De rrrrat eet rrrrijst !

Materiaal: tafeltje, koffer, KK, prentenhouder, prenten (7/8/10/11), wekkerkaartjes om wachtwoord te vormen

INLEIDING

1. Spreekopwarmer

1 min

Ko zet de koffer met KK op het tafeltje.

Ko: We maken KK wakker. Hoe kunnen we dit doen?

(Kls antwoorden)

Ko: KK zei dat we een wekker moesten nadoen. rrrrrrrrrrr!

(Ko probeert het eerst alleen, daarna met alle kls samen. We proberen een korte /r/, een lange /r/, een stille /r/ en een luide /r/)

2. Klankritmes

2 min

KK wordt wakker.

KK: Goeiomorrrrrgen vrrriindjes! Wat is het toch zalig om wakkerrrrr te worrrrrden bij het gerrrrrinkel van een wekkerrrrr! Wat kunnen jullie dat al goed! Knap! Oh, ik weet een rrrreuzeleuk spelletje: ik maak het geluid van mijn wekkerrrrr en jullie doen mij na. Klaar? OK, luisterrrrr goed.

KK maakt verschillende ritmes met 'rrr' Enkele voorbeelden:

kort kort: rr rr

lang lang: rrrrrrr rrrrrrr

kort kort lang: rr rr rrrrrr

kort lang lang: rr rrrrr rrrrrr

Wanneer kort en lang nog moeilijk is voor de kleuters, kan je een stille of luide /r/ vragen.

KK: Laten we er opnieuw 1 kiezen die jullie kunnen gebruiken als wachtwoord om mijn koffer open te maken.

Welke kiezen we? Ko neemt de kaartjes met kleine (kort of stil) en grote (lang of luid) wekkers en legt ze in de gekozen volgorde bij de koffer. Vb.

KK: Deze week zullen we spelletjes spelen met het klankje /r/. Kijk zo ziet de letter /r/ eruit.

Ko hangt de letter /r/ omhoog.

MIDDEN: Minimale woordparen

1. Luisteren: anekdote herhalen

2 min

Je kan weer de vertelprenten als ondersteuning gebruiken.

KK: Weten jullie nog dat ik gisteren vertelde dat er iemand in mijn kelder woont? Wie woont er in mijn kelder?

(PAUZE) de kleuters antwoorden. Juist, de lllat (P10)!

Ko: KK, we horen lllat (P10), maar je bedoelt rrrrat (P7). (/l/ en /r/ aanhouden)

KK: Oh ja ja, dat bedoel ik. Ik bedoel lat, euh neen, rat.

KK: En die rrrrat eet de hele dag door. 's Nachts sluipt hij zelfs naar de keukenkast en eet hij alle lijst op (P8)!

Ko: Hé, dat is vreemd. Een lijst eet je toch niet op? Je zei lllijst, maar bedoel je misschien rrrrijst (P8)?

KK: Oh ja, dat bedoel ik. Ik bedoel lijst, euh neen, rrrrijst. De rat eet alle rijst op! Vreemd hé!?

3. Foneemdetectie met INTENSE BEGELEIDING

6 min

KK: In het woordje rrrrrrrrrrat horen we /r/. **KK toont de prent van rat en toont ook dat het geschreven Woord 'rat' starten met de letter /r/. De prent van rat wordt bij de letter r omhoog gehangen.**

KK: **In welke woorden horen we nog /r/?** Als je /r/ in een woord hoort, steek dan jouw duim omhoog. Als je een woord hoort zonder /r/, steek jouw duim omlaag. Even oefenen: duim omhoog, duim omlaag. (De ko toont de duimen aan de kleuters)

De ko toont de prenten pas als de kls antwoord hebben gegeven.

Hang vervolgens telkens het **woordbeeld** onder de betreffende prent. Vertel bij elk woord aan de kleuters of je in het woordbeeld ook een /r/ in het woord ziet staan

- Ko: Dit is **rok** (P5) (wijs naar de prent en het woordbeeld, nadruk op /r/). Wie draagt vandaag een rok?
 Hoor je /r/ in **rok** (P5), rrr ok? Kijk naar mijn mond. Rrr ok. Iedereen: rrr ok. Hoor je de klank /r/ in rrr ok? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Ja, we horen /r/ in rok (, prent in de houder). **Je ziet ook de letter r in het woord 'rok' staan.** Wijs naar woordbeeld.
- P2: Dit is **sok** (P2) (wijs naar de prent, de echte sok en het woordbeeld, nadruk op s). Iedereen: 'sok'. Welke kleur hebben jullie sokken vandaag? 2 kls aanduiden
 Hoor je /r/ in **sok** (P5), sss ok? Kijk naar mijn mond. Sss ok. Iedereen: sss ok. Hoor je de klank /s/ in sss ok? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Neen, ik hoor geen /r/ in sok. (, prent onder tafel). **En je ziet ook geen r in het woordje 'sok'.** Wijs naar het woordbeeld.
- P8: Dit is **rijst**. (wijs naar de prent, nadruk op r) Rijst zijn kleine graankorrels en zijn meestal wit. Je kunt ze opeten. Wat is dit? (wijs naar de prent) Iedereen: 'rijst'.
 Wie eet graag rijst?
 Hoor je de klank /r/ in **rijst**, rrr ijst? Kijk naar mijn mond. Rrr ijst. Iedereen: rrr ijst. Hoor je de klank /r/ in rijst, rrr ijst? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim) Ja, we horen /r/ in rijst. (, prent in houder)
Je ziet ook de letter r in het woord 'rijst' staan. Wijs naar woordbeeld.
- Ko: Dit is de **lat** (P10) (wijs naar de prent, de echte lat en het woordbeeld, nadruk op /w/). Wie van jullie weet nog wat dat is, een lat? (PAUZE) de kleuters reageren
 Goed zo, Een lat gebruik je om iets te meten. Je kunt er ook een rechte lijn mee tekenen. Wat is dit? (wijs naar de prent) Iedereen: 'lat'.
 Wie wil er vandaag een rechte lijn op het blad komen tekenen? 1 kl aanduiden
 Hoor je /r/ in **lat** (P10), lll at? Kijk naar mijn mond. Llll at. Iedereen: lll at. Hoor je de klank /r/ in lll at? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Neen, ik hoor geen /r/ in lat. (, prent onder tafel). **Je ziet ook geen r in het woord 'lat' staan.**

SLOT

1 min

1. Drama

KK: Wat hebben jullie dit rrrrrreuzegoed gedaan! Gaap, wat ben ik toch moe geworrrrden. Ik ga terug in mijn kofferrrr krrrrruipen en slapen.

2. Wachtwoord

KK: Oh ja, maar vooraleer ik ga slapen moeten jullie eerst nog het wachtwoord zeggen. Weten jullie het nog? (kls 'lezen' het zelfgekozen wachtwoord op de koffer). Samen (2x). Ondertussen stopt de KO KK en de prenten in de koffer en sluit de koffer.

Les 2.3: Jip ? Nee, rib !

Materiaal: tafeltje, koffer, KK, prentenhouder, prenten 7 – 12, wekkerkaartjes om het wachtwoord te vormen.

INLEIDING

1. Wachtwoord + korte waarneming

1 min

(Ko zet de koffer met KK op het tafeltje.)

Ko: We maken KK wakker. Weten jullie nog wat de wekkercode is? (Ko neemt de kaartjes bij de koffer erbij.)

De kleuters uit het kleine groepje vertellen over de wekkercode: een grote wekker is een luide /r/, een kleine wekker is een stille /r/.

'rrrrrrrr rr' Samen: 'rrrrrrrr rrr' (2x)

(Ko probeert het eerst alleen, daarna met alle kls samen. KK wordt wakker.)

2. Waarneming

2 min

KK: Wat kennen jullie het wachtwoord al goed! Knap! rr rr rrrrrrrr!

KK: Deze week vind ik het klankje rrr reuzel! Kijk zo ziet de letter /r/ eruit.

Ko hangt de letter /r/ omhoog.

KK: Kom, we maken nog eens onze verschillende r'en

Ko: Laten we eens allemaal onze tanden poetsen met een elektrische tandenborstel. Hou hem goed vast.

Nu zetten we de knop aan we zeggen /trrrrr/.

Kleuters zeggen /rrrrr/, ze proberen /rrrr/ zo lang mogelijk aan te houden.

KK: Hé juf, als je rrrrrrrr zegt, dan trilt mijn tong. Mag ik eens kijken naar jouw tong? Oh ja, die trilt ook!

Is dat bij de kleuters ook zo? Wie voelt zijn of haar tong trillen?

Kijk eens bij jullie vriendjes. Zien jullie de tong ook trillen? KK komt overal eens kijken.

KK: Zo, ik denk dat onze tanden nu goed gepoetst zijn! Nu even nog spoelen!

De juf neemt een slokje water (of doet alsof), houdt het hoofd achterover en gorgelt eens: RRRR

Tip: Je kan deze KK-sessie doen tijdens het drankmoment.

Ko: KK, als ik /RRR/ zeg, dan trilt mijn tong niet, maar dan trilt het achteraan in mijn mond.

KK: Oh, echt? Wie kan het ook zo laten trillen achteraan in de mond?

Kleuters gorgelen en proberen /R/ achteraan de mond te maken. KK komt overal eens kijken.

MIDDEN: Minimale woordparen

1. Luisteren: anekdote

2 min

KK: Weten jullie nog wie er in mijn kelder woont? (kls antwoorden) Juist, de llat (P7)!

KO: KK, we horen llat, maar je bedoelt rrrrat (P7). (/l/ en /r/ aanhouden)

KK: Oh ja ja, dat bedoel ik. Ik bedoel lat, euh neen, rat. Ik moet jullie nog iets vertellen. Wel, gisteren wilde ik eens gaan kijken in de kelder of de rat er nog zat. Maar die lat, euh neen, de rrrrat had me zo doen

schrikken dat ik pardoes van de trrrrrrap gevallen ben en nu heb ik ontzettend veel pijn aan mijn **Jip** (P9).

Au, au, au. PAUZE (kls reageren)

KO: Heb je pijn aan jouw Jip (P9)? Dat kan toch niet? Jip is toch het vriendje van Janneke? Je zei 'Jjj

ip'. Of 'rrrr ib (P9)? (/j/ en /r/ aanhouden)

KK: Oh ja, dat bedoel ik. Ik bedoel Jip, euh neen, rrrrib. Au, mijn ribben! Voel maar eens.

(Ko wrijft over de romp van KK en spoort de kls aan om bij zichzelf te voelen waar hun ribben zitten.)

3. Foneemcategorisatie met MATIGE BEGELEIDING

6 min

KK: In het woordje rrrrat horen we /rrr/. **KK toont de prent van rat en toont ook dat het geschreven Woord 'rat' starten met de letter /r/. De prent van rat wordt bij de letter R omhoog gehangen.**

KK: **In welke woorden horen we nog /r/?**

De prenten liggen omgekeerd op de vloer en er wordt telkens een kleuter aangeduid die de prent omdraait en mag ophangen of onder de tafel leggen.

Let op! Bij dit spel antwoorden de kleuters telkens in groep!

P8: Dit is **rijst**. (wijs naar de prent, nadruk op r) Je kunt rijst opeten. Wat is dit? (wijs naar de prent) Iedereen: 'rijst'. Wie eet graag rijst?

 Hoor je de klank /r/ in **rijst**, rrr ijst? Kijk naar mijn mond. Rrr ijst. Iedereen: rrr ijst. Hoor je de klank /r/ in rijst, rrr ijst? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim) Ja, we horen /r/ in rijst. (, prent in houder) **Je ziet ook de letter r in het woord 'rijst' staan.** Wijs naar woordbeeld.

Ko: Dit is **rok** (P5) (wijs naar de prent en het woordbeeld, nadruk op /r/). Wie draagt vandaag een rok?

 Hoor je /r/ in **rok** (P5), rrr ok? Kijk naar mijn mond. Rrr ok. Iedereen: rrr ok. Hoor je de klank /r/ in rrr ok? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Ja, we horen /r/ in rok (, prent in de houder). **Je ziet ook de letter r in het woord 'rok' staan.** Wijs naar woordbeeld.

P2: Dit is **sok** (P2) (wijs naar de prent, de echte sok en het woordbeeld, nadruk op s). Iedereen: 'sok'. Welke kleur hebben jullie sokken vandaag? 2 kls aanduiden

 Hoor je /r/ in **sok** (P5), sss ok? Kijk naar mijn mond. Sss ok. Iedereen: sss ok. Hoor je de klank /s/ in sss ok? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met duim). Neen, ik hoor geen /r/ in sok. (, prent onder tafel). **En je ziet ook geen r in het woordje 'sok'.** Wijs naar het woordbeeld.

Ko: Dit is de **lat** (P10) (wijs naar de prent, de echte lat en het woordbeeld, nadruk op /w/). Wie van jullie weet nog wat dat is, een lat? (PAUZE) de kleuters reageren

Een lat gebruik je om iets te meten of om een rechte lijn tekenen. Wat is dit? Iedereen: 'lat'. Wie wil er vandaag een rechte lijn op het blad komen tekenen? 1 kl aanduiden

 Hoor je /r/ in **lat** (P10), lll at? Kijk naar mijn mond. Llll at. Iedereen: lll at. Hoor je de klank /r/ in lll at? (3 sec pauze, kls antwoorden met duim). Neen, ik hoor geen /r/ in lat. (, prent onder tafel).

P9: Dit is een **rib**. (wijs naar de prent, nadruk op r) Een rib is een bot dat je voelt als je over je borstkas wrijft. Wat is dit? (wijs naar de prent) Iedereen: 'rib'.

Kan je je eigen ribben voelen? (2 kls antwoorden)

Hoor je de klank /r/ in **rib**, rrr ib? Kijk naar mijn mond. Rrrr ib. Iedereen: rrrr ib. Hoor je de klank /r/ in rib, rrr ib? (3 sec pauze, kls laten antwoorden met handgetrippel) Ja, we horen /r/ in rrr ib.

(, prent in houder) **Je ziet ook de letter r in het woord 'rib' staan.** Wijs naar woordbeeld.

KK: **In welke namen horen we /r/?**

Indien er geen kleuters in de klas aanwezig zijn waarvan de naam start met /r/, kan je de familienamen betrekken, namen van kleuters uit een andere klas, namen van leerkrachten, namen van televisiepersonages,... (vb. Rik, Rinus, Rox, Rune, Ruben, Robin, Robbe, Rani, Roos, Rosalie, Roxanne). Let wel, kies geen naam met /r/ achteraan of in het midden. Als de kls zelf ontdekken dat /r/ voorkomt in hun naam, kan je daar wel op ingaan.

SLOT

1 min

KK: Wat hebben jullie dit rrrreuzegoed gedaan! Gaap, wat ben ik toch moe geworrden. Ik ga terug in mijn kofferrrr krrruipen en slapen. Oh ja, maar vooraleer ik ga slapen moeten jullie eerst nog het wachtwoord zeggen. **'Trip, trip, trip ... wat? een rat! Samen (2x).**

Les 2.4: Wij houden van woorden met /rrr.../ !

Materiaal: tafeltje, koffer, KK, prentenhouder, prenten 2,3, 5,7,8, 10,11, 24c voorwerpen 'rok, sok, lat, rat, rijst, lijst, jas'

INLEIDING

1. Wachtwoord

1 min

(Ko zet de koffer met KK op het tafeltje.)

Ko: We maken KK wakker. Weten jullie nog wat het wachtwoord is?

Trip, trip, trip ... wat? een rat!

2. Klankritmes

2 min

KK: Wie weet welk klankje ik deze week rrrrrreuze vindt? Ja, /r/. Kijk daar is de letter /r/.

Ko hangt de letter /r/ omhoog!

Wie kan de langste /r/ maken? Klaar? Start

MIDDEN: Minimale woordparen

1. Woorddefinitie: raadsel

3 min

Dit spel wordt gespeeld met concreet materiaal of prenten die de ko op voorhand verzamelt. Voeg hier gerust woorden toe die starten met een /s/ uit het BC van de week.

KK stelt enkele voorwerpen uit op tafel. Daarna geeft ze een raadsel en de kls raden het bijhorende voorwerp. Als het voorwerp geraden is, legt de ko het voorwerp aan de kant. De kls herhalen telkens samen de naam van het voorwerp. Indien je geen passend voorwerp vindt, mag je de prent gebruiken.

KK geeft de instructies

P7: Een klein dier met een lange kale staart. Het begint met rrrrr. Wat is het? Rat

P8: Kleine witte graankorrels die je kunt opeten. Het begint met rrrrr. Wat is het? Rijst

P10: Je gebruikt het om iets te meten. Het begint met L. Wat is het? Lat

P5: Het is een kledingstuk voor meisjes. Het begint met rrrrr. Wat is het? Rok (P5)

P2: Het lijkt op een kous. Je doet het aan jouw voet. Het begint met sssss. Wat is het? Sok (P2)

P11: Het zit rond een foto of schilderij. Het begint met L. Wat is het? Lijst

P3: Je kan ermee betalen in een winkel. Het begint met sssss. Wat is het? Cent (P3)

P24c: Je doet het aan als je naar buiten gaat. Het beschermt tegen koude en regen. Het start met J. Jas

Tip: Je kan dit spel combineren met lesactiviteit 'foneemcategorisatie'. Na elk geraden woord doe je het duimenspel waarbij de kleuters aangeven of ze al dan niet een /r/ horen.

2. Foneemcategorisatie MET MATIGE BEGELEIDING

6 min

KK heeft twee 2 rrrieten mandjes om de prenten te sorteren. KK zegt dat we de prenten zullen sorteren en neemt telkens 1 prent. KK zegt het woord luidop. De kls mogen de prent niet zien. De kls denken hardop bij welk symbool dit woord past en leggen de prent in de correcte rrrieten mand.

KK: In het mandje waar de letter /r/ op staat, leggen we prenten/voorwerpen met /r/, bv rrrrrrok. (P5)

KK: In het mandje met een rood kruis door de letter /r/, leggen of voorwerpen zonder /r/, bv sssok (P2)

P7: Hoor je de klank /r/ in **rat**, rrr at? Kijk naar mijn mond. Rrr at. Iedereen: rrr at. Hoor je de klank /r/ in rat, rrr at? (3 sec pauze, kls laten antwoorden door de passende stapel te laten aan te duiden.) Ja, we horen /r/ in rat. (prent in mand) Wijs naar de letter /r/ in het woordbeeld rat.

P3: Hoor je de klank /r/ in **cent**, sss ent? Kijk naar mijn mond. Sss ent. Iedereen: jas. Hoor je de klank /r/ in cent, sssent? (3 sec pauze, kls laten antwoorden). Nee, we horen geen /r/ in cent. (prent in mand)

- P10: Hoor je de klank /r/ in **lat**, ll at? Kijk naar mijn mond. Lll at. Iedereen: Lll at. Hoor je de klank /r/ in lat, ll at? (3 sec pauze, kls laten antwoorden). Nee, we horen geen /r/ in lat. (prent in mand)
Als de oefening met matige begeleiding vlot loopt, kan je overschakelen naar lichte begeleiding:
- P8: Hoor je de klank /r/ in **rijst**, rrr ijst? Iedereen: rrr ijst. (3 sec pauze, kls laten antwoorden). Ja, we horen /r/ in rijst. (prent in mand) **Wijs naar de letter /r/ in het woordbeeldrat.**
- P11: Hoor je de klank /r/ in **lijst**, ll ijst? Iedereen: ll ijst. (3 sec pauze, kls laten antwoorden). Nee, we horen geen /r/ in lijst. (prent in mand)
- P11: Hoor je de klank /r/ in **jas**, jjj as? Iedereen: jas. (3 sec pauze, kls laten antwoorden). Nee, we horen geen /r/ in jas. (prent in mand)

SLOT

1 min

1. Drama

KK: Wat hebben jullie dit rreuzegoed gedaan! Gaap, wat ben ik toch moe geworrden. Ik ga terug in mijn kofferrr krrruipen en slapen.

2. Wachtwoord

KK: Oh ja, maar vooraleer ik ga slapen moeten jullie eerst nog het wachtwoord zeggen. Weten jullie het nog? **Trip, trip, trip ... wat? een rat!**. Samen (2x).

Les 2.5: Taalspel in grote groep

Materiaal: tafeltje, koffer, KK, prentenhouder, prenten 2,3, 5,7,8, 10,11, 24c voorwerpen 'rok, sok, lat, rat, rijst, lijst, jas'

INLEIDING

1. Wachtwoord

1 min

(Ko zet de koffer met KK op het tafeltje.)

Ko: We maken KK wakker. Weten jullie nog wat het wachtwoord is?

Trip, trip, trip ... wat? een rat!

2. Klankritmes

2 min

KK: Wie weet welk klankje ik deze week rrrrrreuze vindt? **Ja, /r/. Kijk daar is de letter /r/.**

Ko hangt de letter /r/ omhoog!

Wie kan de langste /r/ maken? Klaar? Start

MIDDEN: Minimale woordparen

1. Woorddefinitie: raadsel

3 min

Dit spel wordt gespeeld met concreet materiaal of prenten die de ko op voorhand verzamelt. **Voeg hier gerust woorden toe die starten met een /s/ uit het BC van de week.**

Kk stalt enkele voorwerpen uit op tafel. Daarna geeft ze een raadsel en de kls raden het bijhorende voorwerp. Als het voorwerp geraden is, legt de ko het voorwerp aan de kant. De kls herhalen telkens samen de naam van het voorwerp. Indien je geen passend voorwerp vindt, mag je de prent gebruiken.

KK geeft de instructies

P7: Een klein dier met een lange kale staart. Het begint met rrrrr. Wat is het? Rat

P8: Kleine witte graankorrels die je kunt opeten. Het begint met rrrrr. Wat is het? Rijst

P10: Je gebruikt het om iets te meten. Het begint met L. Wat is het? Lat

P5: Het is een kledingstuk voor meisjes. Het begint met rrrrr. Wat is het? Rok (P5)

P2: Het lijkt op een kous. Je doet het aan jouw voet. Het begint met sssss. Wat is het? Sok (P2)

P11: Het zit rond een foto of schilderij. Het begint met L. Wat is het? Lijst

P3: Je kan ermee betalen in een winkel. Het begint met sssss. Wat is het? Cent (P3)

P24c: Je doet het aan als je naar buiten gaat. Het beschermt tegen koude en regen. Het start met J. Jas

Tip: Je kan dit spel combineren met lesactiviteit 'foneemcategorisatie'. Na elk geraden woord doe je het duimenspel waarbij de kleuters aangeven of ze al dan niet een /r/ horen.

2. Foneemcategorisatie MET MATIGE BEGELEIDING

6 min

KK heeft twee 2 rrieten mandjes om de prenten te sorteren. KK zegt dat we de prenten zullen sorteren en neemt telkens 1 prent. KK zegt het woord luidop. De kls mogen de prent niet zien. De kls denken hardop bij welk symbool dit woord past en leggen de prent in de correcte rrieten mand.

KK: In het mandje waar de letter /r/ op staat, leggen we prenten/voorwerpen met /r/, bv rrrrrrok. (P5)

KK: In het mandje met een rood kruis door de letter /r/, leggen of voorwerpen zonder /r/, bv sssok (P2)

P7: Hoor je de klank /r/ in **rat**, rrr at? Kijk naar mijn mond. Rrr at. Iedereen: rrr at. Hoor je de klank /r/ in rat, rrr at? (3 sec pauze, kls laten antwoorden door de passende stapel te laten aan te duiden.) Ja, we horen /r/ in rat. (prent in mand) **Wijs naar de letter /r/ in het woordbeeld rat.**

P3: Hoor je de klank /r/ in **cent**, sss ent? Kijk naar mijn mond. Sss ent. Iedereen: jas. Hoor je de klank /r/ in cent, sssent? (3 sec pauze, kls laten antwoorden). Nee, we horen geen /r/ in cent. (prent in mand)

- P10: Hoor je de klank /r/ in **lat**, ll at? Kijk naar mijn mond. Ll at. Iedereen: Ll at. Hoor je de klank /r/ in lat, ll at? (3 sec pauze, kls laten antwoorden). Nee, we horen geen /r/ in lat. (prent in mand)
Als de oefening met matige begeleiding vlot loopt, kan je overschakelen naar lichte begeleiding:
- P8: Hoor je de klank /r/ in **rijst**, rrr ijst? Iedereen: rrr ijst. (3 sec pauze, kls laten antwoorden). Ja, we horen /r/ in rijst. (prent in mand) **Wijs naar de letter /r/ in het woordbeeld rat.**
- P11: Hoor je de klank /r/ in **lijst**, ll ijst? Iedereen: ll ijst. (3 sec pauze, kls laten antwoorden). Nee, we horen geen /r/ in lijst. (prent in mand)
- P11: Hoor je de klank /r/ in **jas**, jjj as? Iedereen: jas. (3 sec pauze, kls laten antwoorden). Nee, we horen geen /r/ in jas. (prent in mand)

SLOT

1 min

1. Drama

KK: Wat hebben jullie dit rrrreuzegoed gedaan! Gaap, wat ben ik toch moe geworrden. Ik ga terug in mijn kofferrr krrruipen en slapen.

2. Wachtwoord

KK: Oh ja, maar vooraleer ik ga slapen moeten jullie eerst nog het wachtwoord zeggen. Weten jullie het nog?

Trip, trip, trip ... wat? een rat!). Samen (2x).

4. Test Fonemisch bewustzijn

Fonologische bewustzijn			
NAAM KIND:.....		ONDERZOEKSDATUM:.....	
SCHOOL:.....		NAAM ONDERZOEKER:.....	
KLAS:.....			
			Score
A. Foneemherkenning			
VB	s – soep rok gat		
Oefen	s – kaak kaas boot		
01	s – sok tent rat	1	0
02	s – kader Sint Jip	1	0
03	s – sap ring dak	1	0
04	s – suiker ballon varken	1	0
05	s – wip rug vaas	1	0
06	s – ster kleed brood	1	0
07	r – wind rib lijst	1	0
08	r – cent rijst gans	1	0
09	r – rood boek kam	1	0
10	r – deken raket banaan	1	0
11	r – deur buik geel	1	0
12	r – stoel bril bloem	1	0
13	m – boot muis vuur	1	0
14	m – maan leeuw geit	1	0
15	m – zeep bal mier	1	0
Ruwe score /15			